

Nadzor orožja in sredstev za vklepanje ter vezanje v krajih za pridržanje:

Praktični vodnik za nadzornike pridržanja

Omega Research Foundation

Zahvale

To delo je podprl Svet za ekonomske in družbene raziskave (Economic and Social Research Council) [Nagrada za prihodnje vodilne raziskovalce ESRC (ESRC Future Research Leader Award), PI Abi Dymond, številka dotacije ES/N016564/1] in Raziskovalni sklad Omega (Omega Research Foundation) (v okviru projekta, ki ga financira Evropska komisija – Evropski instrument za demokracijo in človekove pravice (EIDHR)). Soavtorji so dr. Abi Dymond, profesor za kriminologijo na Univerzi v Exetru, in njegovi sodelavci v Raziskovalnem skladu Omega. Raziskovalni sklad Omega je neodvisna raziskovalna organizacija iz ZK. Zavezali smo se izvajanju natančnih, objektivnih in z dokazi utemeljenih raziskav o proizvodnji, trgovanju ter uporabi tehnologij za vojsko, varnost in policijo (MSP – angl. »Military, security and police«).

K izboljšanju te publikacije so prispevale povratne informacije in priporočila udeležencev na nizu dogodkov, kjer so bili predstavljeni osnutki vodnika, med drugim: članov Pododbora ZN za preprečevanje mučenja med njihovo 32. sejo (junija 2017); udeležencev Mednarodne poletne šole o nadzoru pridržanja, ki so jo organizirala Združenje za preprečevanje mučenja (Association for the Prevention of Torture), Bristolsko središče za izvajanje človekovih pravic (Bristol Human Rights Implementation Centre) in Združenje za mednarodno reformo kazenskega sistema (Penal Reform International): Izvajanje pravil Nelsona Mandele iz ZN (avgust 2017); Stephanie Selg in Anita Danka iz Urada OVSE za demokratične institucije in človekove pravice. Za vse napake in izpustitve so odgovorni avtorji.

Vodnik je živ dokument, zato bomo veseli vaših pripomb in predlogov za dopolnitve na naslovu: info@omegaresearchfoundation.org ali a.dymond@exeter.ac.uk

Projekt je delno financiral Evropska unija
EIDHR – Evropski instrument za
demokracijo in človekove pravice

Slika na naslovnici: palica s konicami, nazobčane lisice za palce in fiksni okov z eno lisico, namenjen za pritrditev na stene ali tla.
Copyright: Omega Research Foundation (Raziskovalni sklad Omega)

Stvarno kazalo

Predgovor.....	4
Uvod.....	5
Razdelek 1: Absolutne prepovedi.....	7
Razdelek 1.1: Orožje in sredstva za vklepanje ter vezanje, ki so prepovedana v krajih za pridržanje.....	7
Razdelek 1.2: Kraji za pridržanje, kjer ni dovoljena uporaba orožja.....	8
Seznami za preverjanje za nadzornike pridržanja: Dokumentiranje prepovedi.....	8
Naslednji koraki: Naknadno preverjanje za razdelek 1.....	9
Razdelek 2: Orožje in sredstva za vklepanje ter vezanje, ki jih je treba nadzorovati v krajih za pridržanje.....	10
Razdelek 2.1: Dejavniki pred uporabo.....	11
Razdelek 2.1.1: Postopki shranjevanja, izdaje in upravljanja inventarja.....	11
Seznami za preverjanje za nadzornike pridržanja: Shranjevanje in upravljanje inventarja za strelno orožje.....	12
Razdelek 2.1.2: Kdaj je treba izdati orožje.....	13
Seznami za preverjanje za nadzornike pridržanja: Nošnja orožja.....	13
Razdelek 2.1.3: Vzpostavitev pravilnikov in postopkov.....	13
Razdelek 2.1.4: Vzpostavljjanje usposabljanja.....	14
Seznam za preverjanje za nadzornike pridržanja: Pravilniki in postopki za uporabo sile.....	14
Seznam za preverjanje za nadzornike pridržanja: Usposabljanje.....	15
Razdelek 2.2: Pravilniki, postopki in pragovi uporabe.....	15
Razdelek 2.2.1: Strelno orožje.....	15
Seznam za preverjanje za nadzornike pridržanja: Raba strelnega orožja.....	16
Razdelek 2.2.2: Manj smrtonosno orožje: Splošna določila.....	16
Razdelek 2.2.3: Kemična dražila.....	16
Razdelek 2.2.4: Orožje z elektrošokom.....	17
Razdelek 2.2.5: Orožje s kinetičnim udarcem.....	17
Seznam za preverjanje za nadzornike pridržanja: Raba manj smrtonosnega orožja.....	17
Razdelek 2.2.6: Kemična prisilna sredstva.....	18
Razdelek 2.2.7: Sredstva za vklepanje in vezanje.....	18
Seznam za preverjanje za nadzornike pridržanja: Uporaba kemičnih prisilnih sredstev.....	18
Seznam za preverjanje za nadzornike pridržanja: Raba sredstev za vklepanje in vezanje.....	19
Razdelek 2.3: Postopki po incidentih in mehanizmi odgovornosti.....	20
Razdelek 2.3.1: Zdravniški pregled in zdravljenje.....	20
Razdelek 2.3.2: Poročanje in odgovornost.....	20
Seznam za preverjanje za nadzornike pridržanja: Postopki po incidentih in odgovornost.....	21
Naknadno preverjanje za razdelek 2.....	21
Razdelek 3: Žepni priročnik.....	22
Razdelek 4: Dodatni viri.....	25
Sklici.....	26

Predgovor

Čeprav je kot orodje za mučenje ali slabo ravnanje mogoče uporabiti skoraj kar koli, se izkaže, da se brutalnost pogosto izvaja s serijsko izdelanim orožjem in sredstvi za vklepanje ter vezanje, kot so strelno orožje, manj smrtonosno orožje in lisice. Določene vrste te opreme lahko imajo v strogo nadzorovanih pogojih legitimno vlogo v krajih za pridržanje, druge (na primer palica s konicami na naslovnici) pa nikakor ne, saj so v svojem bistvu okrutne, nečloveške in ponižujoče – kljub temu pa jih še vedno promovirajo, tržijo, kupujejo in prodajajo.

Nadzorni organi vedno bolj prepoznavajo pomembnost natančnega dokumentiranja orožja in sredstev za vklepanje ter vezanje v krajih za pridržanje skupaj s posvečanjem pozornosti orodjem, ki so uporabljena pri zlorabah. Boljše zavedanje o orožju in sredstvih za vklepanje lahko organom za preprečevanje mučenja pomaga prepoznati uporabo ali priprave na uvajanje neprimerne opreme, raziskati uporabo orožja ter sredstev za vklepanje, kadar obstajajo razlogi za zaskrbljenost, in pridobiti dodatne dokaze ob pritožbah zaradi mučenja ter slabega ravnanja s strani pridržanih. Še posebej je pomembno, da nadzorniki znajo prepoznati in ločiti med orožjem ter sredstvi za vklepanje, ki že sami po sebi predstavljajo zlorabo in nimajo prostora v krajih za pridržanje, ter tistimi, ki so lahko v določenih okoliščinah legitimni, vendar pa zlahka pride do napačne uporabe. Nadzorniki morajo prav tako imeti potrebno znanje in izkušnje, da lahko neodvisno dokumentirajo orožje ter sredstva za vklepanje in, kadar je to potrebno, sprožijo primerne ukrepe ter podajo priporočila.

To je lahko tehnično področje, zato je več organov za preprečevanje mučenja, vključno s Pododborom ZN za preprečevanje mučenja, zahtevalo dodatne informacije za podporo pri svojem delu. Ta specializirani vir je namenjen odgovoru na te zahteve. Sestavlja ga praktični vodnik, podroben vir, ki na enem mestu zbira standarde za uporabo strelnega orožja, manj smrtonosnega orožja in sredstev za vklepanje ter vezanje v krajih za pridržanje in zagotavlja sezname za preverjanje z vprašanji, ki jih je treba postaviti, ter ključnimi področji, ki jih morajo nadzorniki opazovati. Vključuje tudi enostranski zločljiv žepni priročnik, ki povzema določene ključne točke in je zasnovan za preprosto tiskanje s strani nadzornikov, da ga lahko uporabijo v krajih za pridržanje.

Ta praktični vodnik in žepni priročnik sta bila razvita v tesnem sodelovanju s Pododborom ZN za preprečevanje mučenja in drugimi organi za nadzor pridržanja. Kot tesen sodelavec pri razvoju tega vira sem prepričan, da bo pomagal ne le Pododboru, ampak širše tudi drugim organom za nadzor pridržanja in preprečevanje mučenja ter bo dragocen vir pri boju proti mučenju.

Sir Malcolm Evans, KCMG OBE
Predsednik Pododbora ZN za preprečevanje mučenja
Profesor mednarodnega javnega prava, Univerza v Bristolu

Uvod

Poročila najrazličnejših mednarodnih, regionalnih in nacionalnih nadzornih organov izražajo zaskrbljenost, da prihaja do napačne uporabe strelnega orožja, manj smrtonosnega orožja in sredstev za vklepanje ter vezanje v državah po vsem svetu, tudi z namenom mučenja in drugega slabega ravnanja. Zaskrbljenost so izrazili najrazličnejši organi, med drugim Pododbor ZN za preprečevanje mučenja (v nadaljevanju SPT) (2016), Posebni poročevalec ZN za mučenje in drugo okrutno, nečloveško ali poniževalno ravnanje ali kaznovanje (v nadaljevanju Posebni poročevalec za mučenje) (2017), Odbor ZN proti mučenju (2008), Odbor za preprečevanje mučenja pri Svetu Evrope (v nadaljevanju CPT) (2010), Medameriška komisija za človekove pravice (2013) in Južnoafriški sodni inšpektorat za kazenske službe (2010). Ta vodnik je namenjen pomoči nadzornikom pridržanja pri dokumentiranju tega pomembnega področja na naslednje načine:

- Je zbirka standardov za uporabo strelnega orožja, manj smrtonosnega orožja in sredstev za vklepanje ter vezanje v krajih za pridržanje. Poudarek je na serijsko izdelanem orožju in sredstvih za vklepanje ter vezanje in ne na preprostejših improviziranih napravah, ki jih je prav tako mogoče uporabiti za mučenje ter slabo ravnanje.
- Predstavlja uporaben praktičen vodnik za dokumentiranje tega orožja v krajih za pridržanje skupaj z vprašanji, ki jih je treba postaviti, in potrebnimi ključnimi opazovanji, ki je uporaben v različnih kontekstih pridržanja, vključno z zapori, zdravstvenimi ustanovami in drugimi kraji za pridržanje.
- Je zbirka drugih uporabnih virov za nadzornike pridržanja.

Zakaj je treba dokumentirati strelno orožje, manj smrtonosno orožje in sredstva za vklepanje ter vezanje v krajih za pridržanje?

Čeprav je mogoče za mučenje in slabo ravnanje uporabiti skoraj kar koli, lahko nadzor in dokumentiranje strelnega orožja, manj smrtonosnega orožja ter sredstev za vklepanje in vezanje, ki jih je mogoče uporabiti v te namene, nadzornikom pridržanja na več načinov pomaga zagotoviti zaščito za ljudi, ki jim je bila odvzeta prostost. Prvič je pomembno, da se določena oprema šteje kot uporabna samo za mučenje in slabo ravnanje, zato nima mesta v krajih za pridržanje – nadzorniki imajo ključno vlogo pri prepoznavanju in dokumentiranju take opreme, kjer je prisotna. To je bistveno, saj prisotnost take opreme (glejte tudi razdelek 1) pomeni povečano tveganje, da bodo pridržani v tej ustanovi izpostavljeni mučenju in drugemu slabemu ravnanju. To se zdi nezdržljivo s členom 2.1 Konvencije o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (v nadaljevanju ZN CAT), ki pravi: »Vsaka država članica izvaja zakonske, upravne, sodne ali druge učinkovite ukrepe, da bi na ozemlju pod svojo jurisdikcijo preprečila mučenje.« in Standardnimi minimalnimi pravili Združenih narodov o ravnanju z zaporniki (Pravila Nelsona Mandele) (pravilo 47), ki pravijo: »Uporaba verig, okovov ali drugih prisilnih sredstev, ki so po svojem bistvu ponižujoča ali boleča, je prepovedana.«

Pomembnost te zadeve je še dodatno podčrtala generalna skupščina Združenih narodov (GS ZN), ki je vse države pozvala, da »sprejmejo ustrezne učinkovite zakonodajne, administrativne, sodne in druge ukrepe za preprečevanje ter prepoved proizvodnje, trgovine, izvoza, uvoza in uporabe opreme, ki nima druge praktične uporabe razen za mučenje ali drugo okrutno, nečloveško ali ponižujoče ravnanje ali kaznovanje« (generalna skupščina Združenih narodov, 2011, v nadaljevanju Resolucija GS ZN o mučenju). Nadzorniki za pridržanje lahko državam pomagajo izpolniti zahteve te resolucije z dokumentiranjem uporabe (ali najdbe) take opreme v krajih za pridržanje in s priporočanjem njene prepovedi skladno z mednarodnimi normativi ter standardi. Nadalje bo v primerih, kjer je bila ta oprema uvožena v zadevno državo, dokumentiranje njene prisotnosti (in, kot bomo videli v razdelkih 1 in 2, vseh oznak na opremi) prispevalo k prizadevanjem za prepoved mednarodne trgovine s takimi stvarmi, na katero se osredotoča resolucija GS ZN.

Drugič je pomembno, da se sicer določena oprema šteje kot uporabna samo za mučenje in slabo ravnanje, druga oprema (na primer lisice ter palice) pa lahko ima legitimno vlogo v krajih za pridržanje, vendar se zlahka zgodi, da je uporabljena za mučenje in okrutno, nečloveško ter ponižujoče ravnanje in kaznovanje. Posebni poročevalec ZN za mučenje profesor Nils Melzer (2017: točka 52) je povedal, da »orožje, ki morda po svojem bistvu ni okrutno, nečloveško ali ponižujoče, vseeno predstavlja pomembno tveganje, da bo uporabljeno na način, ki je v nasprotju s prepovedjo mučenja ter okrutnega, nečloveškega in ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, kar posebej poudarja potrebo po previdnostnih ukrepih«. Bivši posebni poročevalec ZN za mučenje (2005a) je povedal tudi, da je »velika večina primerov, ki jih je obravnaval njegov urad, vključevala napačno uporabo teh orodij, ki bi bila v primernih okoliščinah legitimna, za mučenje« in podal mnenje, da »obveza preprečevanja mučenja v Konvenciji o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja nujno vključuje tudi izvajanje ukrepov za zaustavitev trgovanja z orodji, ki so zlahka uporabljena za mučenje in slabo ravnanje«. Dodatno je povedal, da je vloga nadzornikov za preprečevanje mučenja »pri obiskovanju držav tudi v preiskovanju situacije pri trgovanju orodij za mučenje in v obveščanju vlad o obtožbah trgovanja s tehnologijami za varnost in kazenski pregon, ki bi bila zlahka uporabljena za mučenje« (posebni poročevalec za mučenje, 2005a). Na regionalni ravni je v 14. členu Smernic za prepoved in preprečevanje mučenja v Afriki, dogovorjenih na otoku Robben (v nadaljevanju Smernice, dogovorjene na otoku Robben), zapisano, da »morajo države prepovedati in preprečiti uporabo, proizvodnjo ter trgovanje z opremo in snovmi, ki so zasnovane za mučenje ali slabo ravnanje, ter tovrstno zlorabo kakršne koli druge opreme ali snovi« (naš poudarek).

Posvečanje pozornosti napačni uporabi legitimnih tehnik kazenskega pregona za mučenje in slabo ravnanje, vključno z metodologijami ter seznamami za preverjanje, opisanimi v tem vodniku, utegne prinesiti številne prednosti, vključno s sposobnostjo prepoznave:

- pravilne izdaje, nošnje in uporabe opreme samo v primernih okoliščinah. To lahko pomaga zmanjšati neprimerno uporabo in izboljša ugotavljanje odgovornosti pri ugotovljeni napačni uporabi, hkrati pa prispeva k

bolj pozitivnemu okolju ter izboljšanim odnosom med pridržanimi in osebjem.

- shranjevanja in varovanja orožja ter sredstev za vklepanje in vezanje na učinkovite ter varne načine, ki zmanjšujejo tveganja za uslužbenca in pridržane ter so skladni z mednarodnimi standardi. Primer je zagotavljanje postopkov za odstranjevanje streliva po izteku roka uporabnosti, saj ima marsikatero orožje, med drugim gumijasto strelivo in kemična dražila, rok uporabnosti, po katerem lahko postane bolj nevarno ali manj učinkovito.
- zaskrbljujočih značilnosti samega strelnega orožja, manj smrtonosnega orožja ali sredstva za vklepanje ter vezanje, zaradi katerih je lahko njihova uporaba bolj problematična, se poveča tveganje telesnih poškodb in/ali to vpliva na sorazmernost ter potrebo po njihovi uporabi. Primer je velika razlika v količinah aktivnega kemičnega dražila, ki jih vsebujejo pršila, saj so določene komercialno dostopne formule nekajkrat močnejše od drugih in so zato lahko pridržani izpostavljeni večji količini kemičnega dražila, kot je potrebno. Študije kažejo tudi, da za nekatera topila in nosilna sredstva v pršilih obstaja sum, da so rakotvorna, strupena ali povzročajo erozijo roženice ter druge stranske učinke (Holopainen et al 2003, Rappert 2003). Takšni dejavniki lahko zagotovijo dodatne informacije pri razpravah o primernosti trenutnih pravil in prakse ter lahko pomagajo pri ocenjevanju zdravstvenih posledic in iskanju manj škodljivih možnosti za kraje za pridržanje.

Tretjič lahko sposobnost neodvisnega dokumentiranja in raziskovanja prisotnosti ter uporabe strelnega orožja, manj smrtonosnega orožja in sredstev za vklepanje ter vezanje v krajih za pridržanje skupaj s primernostjo najdene opreme pomaga dodatno zavarovati neodvisnost nadzornikov, saj pri svojih preiskavah niso odvisni od informacij državnih organov. Nadzornikom lahko tudi pomaga pri potrjevanju pritožb pridržanih o mučenju in slabem ravnanju, na primer če je določena oprema, ki naj bi bila uporabljena v incidentu, pozneje najdena v drugih prostorih, ter lahko nadzorniki prepoznajo značilnosti orožja ali sredstva za vklepanje ali vezanje iz izjave pridržanega. Dokumentiranje takega orožja, vključno s tukaj navedenimi orodji in sezname za preverjanje, zato nadzornikom ni le v pomoč pri nadzoru izvajanja Konvencije proti mučenju ali Pravil Nelsona Mandele (vključno z zahtevo 36. pravila Nelsona Mandele, da se disciplina ter red vzdržujeta le s toliko omejitvami, kot je potrebno), ampak jim s praktičnega vidika zagotavlja relativno hiter in preprost način, da bolje izkoristijo ter obogatijo čas, ki ga že porabijo, in opazovanja, ki jih že izvajajo, v krajih za pridržanje.

Zgradba vodnika

Ta dokument lahko preberete v celoti ali po delih, če morajo nadzorniki naknadno preveriti določeno področje, ki povzroča zaskrbljenost v določenem kraju za pridržanje. Verjetno je, da so določeni razdelki tega dokumenta bolj relevantni za določene kraje za pridržanje od drugih (v določenih ustanovah bodo nadzorniki želeli preveriti shranjevanje in dostop do strelnega orožja, kar v drugih ustanovah ni relevantno), zato je vodnik zasnovan tako, da lahko nadzorniki

hitro najdejo področje, ki jih zanima, in da navaja dodatne vire, ki določene teme obravnavajo podrobneje.

Razdelek 1 obravnava absolutne prepovedi v mednarodnih normativih, standardih in izjavah mednarodnih ter regionalnih nadzornih organov: i) strelno orožje, manj smrtonosno orožje in sredstva za vklepanje ter vezanje, ki se štejejo za neprimerna za kraje za pridržanje, in ii) kraje za pridržanje, kjer ni dovoljena uporaba orožja. Razdelek 2 obravnava strelno orožje, manj smrtonosno orožje in sredstva za vklepanje ter vezanje, ki lahko imajo legitimno vlogo v krajih za pridržanje, vendar jih je mogoče napačno uporabiti za mučenje in slabo ravnanje. Zaradi tega je osredotočen na:

- *Zadeve pred uporabo:* Kakšna so določila mednarodnih normativov in standardov o tem, kako je treba shranjevati in skrbeti za različna orožja? Kako in kdaj jih je treba izdati ter nositi? Na kaj morajo paziti nadzorniki pri obisku orožarne in dokumentiranju tam ter v drugih prostorih shranjenega orožja in streliva? Kdaj je treba določiti predpise za različne vrste orožja? Katero usposabljanje mora biti zagotovljeno za njihovo uporabo?
- *Standardi in pragovi uporabe:* Kaj nam povedo mednarodni normativi, standardi in izjave s strani organov za nadzor pridržanja o primernosti uporabe različne opreme v različnih okoliščinah in z različnimi omejitvami?
- *Zadeve po incidentih/uporabi orožja:* Kaj morajo uradniki storiti po uporabi orožja? Katero poročanje je treba opraviti kdaj in kako? Kateri mehanizmi odgovornosti morajo biti vzpostavljeni?

Številni od teh elementov veljajo za vsa orožja, če pa ni tako, je vsak od razdelkov dodatno razdeljen po vrstah orožja.

V razdelkih 1 in 2 je postavljenih več besedilnih okvirjev s praktičnimi nasveti ter predlogi za nadzor in dokumentiranje teh zadev ter standardov. Ti besedilni okvirji izpostavljajo možna vprašanja, ki jih lahko postavijo nadzorniki, opazovanja, ki jih lahko opravijo, značilnosti uporabljenega orožja, ki jih lahko zabeležijo, in zapise, ki jih lahko preverijo, če želijo preveriti katero od točk, omenjenih v besedilu. Njihov namen je, da bralci z iskanjem ustreznega razdelka besedila hitro ugotovijo, kako obravnavati zadevo, ki vzbuja zaskrbljenost (seveda pa lahko preberejo tudi celotno besedilo).

Razdelek 3 te temelje nadgrajuje z dodatnim praktičnim orodjem za nadzornike, ki delajo na tem področju. Gre za žepni vodnik oziroma opomnik, ki ga lahko vzamejo s seboj v kraje za pridržanje in vsebuje ključna opazovanja ter vprašanja, ki so lahko uporabna na različnih mestih v kraju za pridržanje (npr. v orožarni, med ogledom zapora, med pogovorom s pridržanimi in osebjem). Žepni vodnik je namenjen uporabniku prijaznemu posredovanju ključnih vprašanj in opazovanj, navedenih v razdelkih 1 ter 2, vendar pa zaradi omejenega prostora ne vključuje vseh navedenih vprašanj in opazovanj, zato je najbolje, da ga uporabljate skupaj s preostankom tega dokumenta. Razdelek 4 na koncu vsebuje seznam uporabnih virov.

Razdelek 1: Absolutne prepovedi

Razdelek 1.1: Orožje in sredstva za vklepanje ter vezanje, ki jih je prepovedano uporabljati v krajih za pridržanje

Sredstva za vklepanje in vezanje:

47. pravilo Nelsona Mandele prepoveduje »uporabo verig, okovov ali drugih prisilnih sredstev, ki so po svojem bistvu ponižujoča ali boleča«. Čeprav ne obstaja splošno veljavna opredelitev verig, okovov ali sredstev za vklepanje in vezanje, ki so »po svojem bistvu ponižujoča ali boleča«, to verjetno vključuje:

- *Obtežena sredstva za vklepanje in vezanje.* Bivši posebni poročevalec ZN za mučenje (2006) je med svojo odpravo na Kitajskem povedal, da je praksa uporabe »okovov za noge, ki tehtajo približno 3 kg, 24 ur na dan in v vseh okoliščinah,« nečloveška in ponižujoča. Knjiga virov UNODC in UNOHCHR o uporabi sile ter strelnega orožja pri kazenskem pregonu (2017, v nadaljevanju Knjiga virov UNODC/OHCHR) prav tako pravi, da »bi morala biti obtežena sredstva za vklepanje in vezanje absolutno prepovedana«.
- Sredstva za vklepanje in vezanje, ki imajo fiksno togo palico med lisicama. Na primer, sredstva za vklepanje nog, ki imajo »železno palico prikloščeno na lisici, tako da zapornikove noge stalno držijo razmaknjene za dolžino palice,« je bivši posebni poročevalec ZN za mučenje (2003, 9. odstavek) opisal kot »po svojem bistvu nečloveške in ponižujoče«.
- Sredstva za vklepanje, kjer ni mogoče nastaviti velikosti lisic (tj. s fiksno velikostjo lisic). UNODC in UNOHCHR (2017) na primer pravita, da »morajo biti sredstva za vklepanje brez možnosti nastavljanja, na primer fiksni obroči, absolutno prepovedana«.
- *Lisice za palce, lisice za prste, primeži za palce in primeži za prste.* Posebni poročevalec ZN za mučenje (2017, točka 51) navaja lisice in primeže za palce ter prste kot primere »po svojem bistvu okrutno, nečloveško in ponižujočo orožje«. Uredba ES 1236/2005 in njena dopolnila (v nadaljevanju Uredba EU o mučenju) je regionalni trgovinski predpis, ki prepoveduje uvoz in izvoz blaga, ki je »praktično uporabno zgolj za izvršitev smrtne kazni ali za mučenje in drugo okrutno, nečloveško ali poniževalno ravnanje ali kaznovanje«. V to kategorijo šteje tudi ta sredstva za vklepanje in vezanje.
- *Fiksna sredstva za vklepanje in vezanje – torej lisice, »zasnovane za pritrditev na steno, tla ali strop«.* Uredba EU o mučenju šteje taka sredstva za vklepanje in vezanje med tista, ki so »praktično uporabna zgolj za mučenje in drugo okrutno, nečloveško ali poniževalno ravnanje ali kaznovanje«. Odbor za preprečevanje mučenja (CPT) pravi, da priklopanje pridržanih na »fiksne predmete« »že dolgo vzbuja zaskrbljenost«, in je organe pozval,

da odstranijo »pripomočke, kot so kovinski obroči in palice, ki segajo od tal do stropa, ki so jasno zasnovani za ta namen« (CPT 2010: 15–16).

- *Postelje s kletko ali mrežo.* Evropska unija je za ta sredstva za vklepanje in vezanje določila, da »nimajo nikakršnega drugega praktičnega namena razen mučenja ter drugega krutega, nečloveškega in ponižujočega ravnanja ali kaznovanja« (Uredba EU o mučenju), CPT (2017: 3) pa v svojih Revidiranih standardih CPT za sredstva za vklepanje in vezanje v psihiatričnih ustanovah za odrasle pravi, da »mora biti uporaba postelj s kletko (ali mrežo) v vseh okoliščinah prepovedana«.
- *Prisilni stoli, table z okovi in postelje z okovi* (stoli, table ali postelje, opremljeni z okovi ali drugimi napravami za vklepanje ali vezanje ljudi). Posebni poročevalec za mučenje (2014) je povedal, da so stoli s sredstvi za vklepanje ali vezanje »po svojem bistvu nečloveški, ponižujoči ali boleči«, Evropska unija pa je določila, da je trgovanje s »prisilnimi stoli, tablami z okovi in posteljami z okovi« prepovedano zaradi »neoločljivega tveganja mučenja ali nečloveškega ravnanja«, čeprav obstaja izjema za »stole, table in postelje, opremljene izključno z jermeni ali pasovi... ker je lahko v določenih okoliščinah njihova uporaba lahko utemeljena za kratek čas« (Uredba EU o mučenju).

Orožje:

- Orožje za dajanje električnih šokov, ki se nosi na telesu (oprema, ki je zasnovana za nošnjo na telesu, pogosto okoli roke, noge ali pasu, ki z daljinskim upravljanjem odda električni šok), so številni organi, vključno z Odborom ZN proti mučenju, posebnim poročevalcem za mučenje in CPT, razglasili za neprimerno (Odbor proti mučenju 2000; Posebni poročevalec ZN za mučenje 2017; Svet Evrope 2010).
- *Palice in ščiti s konicami.* Posebni poročevalec ZN za mučenje (2017, točka 51) navaja palice in ščite s konicami kot primere »po svojem bistvu okrutnega, nečloveškega in ponižujočega orožja«. Evropska unija (Uredba EU o mučenju) jih šteje med tista, ki so »praktično uporabna zgolj za mučenje in drugo okrutno, nečloveško ali poniževalno ravnanje ali kaznovanje«. Določeni biči, zlasti z več resicami ali vrvicami ali opremljeni z »zazobki, kavliji, konicami, kovinsko žico ali podobnimi predmeti, ki krepijo udarec resice ali vrvice,« se prav tako štejejo v to kategorijo. (Ta Uredba EU je trgovinski predpis, zato ne prepoveduje vse trgovine z biči, vendar tega ne gre razumeti kot nakazovanje, da so biči legitimna oprema v krajih za pridržanje.)
- *Določeni izstrelki z udarnim učinkom.* Knjiga virov UNODC/OHCHR navaja, da »se zaradi tveganja telesnih poškodb drugih navzočih nikoli ne bi smelo uporabljati orožje, ki izstrelki več izstrelkov hkrati ali ki ga ni mogoče umeriti v določenega posameznika.«

- **Avtomatsko strelno orožje.** Knjiga virov UNODC/OHCHR pravi, da »avtomatsko strelno orožje strelja, dokler je pritisnjen sprožilec in dokler se ne izprazni nabojnik ... Uslužbenci organov kazenskega pregona svojega orožja ne bi smeli uporabljati v avtomatskem načinu ... zaradi velikega tveganja smrti ali hudih telesnih poškodb ljudi, ki ne predstavljajo neposrednega tveganja za življenje ... Opremljanje uslužbencev s takim orožjem je nezdržljivo z Osnovnimi načeli uporabe sile in strelnega orožja« (v nadaljevanju Osnovna načela).

Razdelek 1.2: Kraji za pridržanje, kjer ni dovoljena uporaba orožja

Pravilnik Združenih narodov za zaščito mladoletnih prestopnikov, ki jim je bila odvzeta prostost (pravilo 65), pravi, da »mora biti prepovedana nošnja in uporaba orožja s strani osebja v kateri koli ustanovi, kjer so pridržane mladoletne osebe«, čeprav ne opredeljuje izraza »orožje«, tako da ni povsem jasno, katero opremo vključuje to določilo. Sredstva za vklepanje in vezanje niso povsem prepovedana, vendar jih je dovoljeno uporabljati samo v »izrednih primerih« (pravilo 64), o čemer govori razdelek 2.2.6 tega dokumenta. Dokument Združenih narodov Modelne strategije in praktični ukrepi za odpravljanje nasilja proti otrokom na področju preprečevanja kaznivih dejanj ter kazenskega pravosodja (2015) prepoveduje »nošnjo in uporabo orožja s strani osebja v vseh ustanovah, kjer so pridržani otroci« (modelna strategija 39d) in »kakršno koli nasilje ali grožnje z nasiljem proti otrokom s strani osebja krajev za pridržanje z namenom prisile otrok v sodelovanje v dejavnostih proti njihovi volji« (modelna strategija 39f).

Povedati je treba, da ta seznam ni popoln; trenutni posebni poročevalci ZN za mučenje profesor Nils Melzer (2017: točka 51) je povedal, da »je treba orožje šteti za po svojem bistvu okrutno, nečloveško ali ponižujoče, če je posebej zasnovano ali po svoji naravi (tj. da nima druge praktične uporabe) tako, da: (a) proti ljudem uporablja nepotrebno, čezmerno ali drugače nezakonito silo; ali (b) prizadeva bolečino in trpljenje nemočnim posameznikom«.

Seznam za preverjanje za nadzornike pridržanja: Dokumentiranje prepovedi nošnje orožja v krajih za pridržanje mladoletnih oseb in prepovedi določenih vrst orožja

- 1) Ali se orožje nosi, uporablja in ali je odobrena njegova uporaba v ustanovah, kjer so pridržane mladoletne osebe?
- 2) Ali so katera koli od sredstev za vklepanje in vezanje, ki so v uporabi ali je odobrena njihova uporaba, »po svojem bistvu ponižujoča ali boleča«?
- 3) Ali so pridržani priklenjeni ali privezani na fiksne predmete in/ali organi dovoljujejo to prakso? Ali obstajajo fiksne priprave (npr. kovinski obroči), ki bi jih bilo mogoče uporabiti za priklepanje ali vezanje pridržanih?
- 4) Ali so sredstva za vklepanje ali vezanje obtežena in/ali je med sredstvi za vklepanje in vezanje nog toga palica? Ali je mogoče nastaviti velikost lisic, da se je mogoče izogniti telesnim poškodbam zaradi uporabe premajhnih/pretesnih lisic?
- 5) Ali so sredstva za vklepanje in vezanje, ki so namenjena za prste ali palce, odobrena za uporabo oz. ali se uporabljajo v krajih za pridržanje?
- 6) Ali so postelje s kletkami ali mrežami odobrene za uporabo oz. ali se uporabljajo v krajih za pridržanje?
- 7) Ali so prisilni stoli, table z okovi in postelje z okovi odobreni za uporabo oz. ali se uporabljajo v krajih za pridržanje?
- 8) Ali so naprave za elektrošoke, ki se nosijo na telesu, odobrene za uporabo oz. ali se uporabljajo v krajih za pridržanje?
- 9) Ali so palice ali ščiti s konicami odobreni za uporabo oz. ali se uporabljajo v krajih za pridržanje?
- 10) Ali so biči, zlasti taki z več vrvicami in/ali opremljeni s predmeti za krepitev udarca, odobreni za uporabo oz. ali se uporabljajo v krajih za pridržanje?

Naslednji koraki: Naknadno preverjanje za razdelek 1 – prepovedana oprema

Če v krajih za pridržanje odkrijete orožje ali sredstva za vklepanje in vezanje, vključno s prepovedano opremo, vam je na voljo več uporabnih ukrepov:

- 1) Natančno dokumentiranje orožja ali sredstva za vklepanje in vezanje s pripravo beležke, skice in/ali fotografije za:

- Značilnost opreme, ki krši mednarodne standarde (na primer število in mesto konic pri palicah s konicami, položaj ter dolžina togih palic ali obteženih elementov na sredstvih za vklepanje rok in nog).
- Oznake (besedilo in številke) in/ali logotipi na orožju (to lahko označuje državo izvora, proizvajalca, serijsko številko). To lahko pomaga ugotoviti, za katero orožje in strelivo gre ter katera podjetja so ga dobavila in/ali izdelala.
- Datume, ki lahko označujejo rok uporabnosti in/ali izdelave opreme (kar je mogoče uporabiti za ugotavljanje roka uporabnosti).
- Barve orožja in/ali streliva, vključno z barvo ozadja, barvnimi trakovi ali logotipi na orožju, in barva morebitnega besedila ali logotipov. To lahko pomaga ugotoviti vsebino orožja in katera podjetja so ga dobavila in/ali izdelala.
- Fotografijo (ali skico) celotnega orožja ali opreme, ki kaže njegovo celotno obliko, položaj ključnih značilnosti (na primer število cevi, mesto sprožilca) in morebitne nenavadne ali razločevalne značilnosti (na primer morebitne sledi ali rebra, ki so morda na orožju ali strelivu).
- Velikost opreme. Če ravnala nimate pri roki, lahko velikost pokažete s primerjavo z običajnim predmetom (na primer pisalom ali kovancem).
- Orožje ali strelivo dokumentirajte z vseh kotov, tudi s strani, z vrha in od spodaj, če lahko to storite varno.

To lahko zagotovi dodatno potrditev naslednjega:

- Ali je bila oprema izdelana krajevno ali uvožena (in če, od kod), kar je ključnega pomena za Resolucijo GS ZN o mučenju in Smernice, dogovorjene na otoku Robben, ki si enako prizadevata prepovedati proizvodnjo in trgovanje z opremo za mučenje. Odvisno od vrste opreme in države izvora je lahko izvoz tudi kršitev nacionalnih ali regionalnih trgovinskih predpisov (na primer Uredbe EU o mučenju).
- Katera podjetja so opremo izdelala in/ali dobavila ter iz katerih držav. To podpira izvajanje resolucije GS ZN o mučenju in dokumentira opremo, ki je bila prepeljana s kršitvijo nacionalnih ali regionalnih trgovinskih predpisov.
 - 2) Raziskovanje predpisov in pravilnikov glede njegove izdaje ter uporabe in raziskovanje, ali je bila oprema dejansko i) izdana ter ii) uporabljena s strani uslužbencev, kar se potrdi z evidencami uporabe sile in evidencami orožarne, kadar so na voljo.
 - 3) Prijava zadeve pristojnim organom, ki jih pri tem opozorimo na relevantna besedila in izjave mednarodnih ter regionalnih organov (podrobno navedena zgoraj) v podporo prepovedi, in zahtevanje podrobnosti o: zalogah opreme, kje je bila naročena in prejeta ter od kod je bila pridobljena.

Poleg neposrednega stika z organi ustanove za pridržanje lahko take informacije uporabite tudi za:

- neposredno vzpostavitev stika z izvorno državo (vključno z oddelki za omejitve trgovanja) in proizvajalcem.
- branje relevantnih dokumentov o nabavi, razpisih in dodelitvah glede dodatnih podrobnosti o opremi ter uporabi, proizvajalcu in dobavitelju, številu naročenih enot ter datumih naročila in prevzema.
- preverjanje, ali nacionalni ali regionalni trgovinski predpisi v izvorni državi prepovedujejo izvoz te opreme ali zahtevajo dovoljenje.
- uporabo dodatnih virov informacij, navedenih v zadnjem razdelku tega vodnika, za pomoč pri raziskovanju določenih tem.

Študija primera: pasovi za elektrošoke na Madžarskem

Predlagana uvedba pasov za elektrošoke na Madžarskem je ilustracija, kako lahko ta postopek deluje v praksi in kako vrednost lahko doda pri preprečevanju mučenja. Leta 2005 je bil CPT obvešččen, da bodo do konca leta uvedeni pasovi za elektrošoke v vseh madžarskih zaporih in policijskih ustanovah. CPT je ugotovil, da pasovi »predstavljajo potencialno nevarno in nečloveško sredstvo obravnave pridržanih oseb« ter je pozval k zagotovitvi »podrobnih informacij o načrtih madžarskih oblasti za njihovo uvajanje, še posebej pa o usposabljanju, ki se zagotavlja za osebje, konkretnih okoliščinah, za katere je predvidena uporaba te opreme, in navodilih, ki so bila glede tega izdana« (CPT 2006b).

To je olajšalo dodatne poizvedbe s strani CPT, Amnesty International in Raziskovalnega sklada Omega (Amnesty International ter Raziskovalni sklad Omega 2012), ki so pripeljali do naslednje izjave Madžarskega urada za dovoljenja za trgovanje: »Vodja madžarske službe za izvrševanje kazenskih sankcij ... nas je obvestil, da pasovi za elektrošoke niso bili nikoli

uporabljeni.« in da služba za izvrševanje kazenskih sankcij »preučuje možnosti za dokazljivo uničenje teh naprav«.

Načrti za uvajanje pasov za elektrošoke so imeli tudi možne posledice glede trgovinskih omejitev, saj po Uredbi EU o mučenju pasovi za elektrošoke »niso praktično uporabni«, razen za mučenje in slabo ravnanje, zato je prepovedan njihov uvoz ter izvoz v in iz držav članic Evropske unije. Madžarske oblasti pa so CPT o uvedbi pasov obvestile pred uveljavitvijo Uredbe in so izjavile, da »nobeno tako ... blago ni bilo uvoženo po ... njeni uveljavitvi«. V tem primeru je pozorno spremljanje orožja in sredstev za vklepanje ter vezanje, odobrenih za uporabo v krajih za pridržanje, razkrilo načrtovano uvedbo opreme, za katero se šteje, da nima nikakršne praktične uporabnosti, razen za mučenje in slabo ravnanje, ter omogočilo preventivno ukrepanje pred začetkom uporabe naprav. Naknadne poizvedbe, tudi pri zaporskih organih in uslužbencih za omejitve trgovanja, so prinesle dodatna zagotovila, da oprema nikoli ni bila uporabljena, da ni bila uvožena s kršenjem zakonodaje o omejitvah trgovanja ter da se izvajajo prizadevanja za njeno uničenje.

Razdelek 2: Oprema, ki jo je treba nadzorovati v krajih za pridržanje

Določena oprema je v krajih za pridržanje povsem prepovedana, vendar pa je mogoče strelno orožje, manj smrtonosno orožje ter sredstva za vklepanje in vezanje, ki niso prepovedani, vseeno napačno uporabiti za mučenje ter slabo ravnanje (kot je omenjeno zgoraj) in jih je zato treba skrbno nadzorovati. Tako orožje in sredstva za vklepanje ter vezanje so pogosto prisotni v zaporih in na policijskih postajah, vendar pa se lahko uporabljajo tudi v drugih okoljih za pridržanje, kar vključuje zdravstvene ustanove, ustanove za duševno zdravje in psihiatrične ustanove.

Za namene tega vodnika lahko ločimo:

- Strelno orožje, ki je pogosto opredeljeno kot »vsako prenosno cevno orožje, ki izstreljuje, je namenjeno izstreljevanju ali ga je mogoče predelati za izstreljevanje šiber, krogel ali izstrelkov z delovanjem razstreliva« (Protokol ZN proti nezakoniti proizvodnji in prometu strelnega orožja, njegovih sestavnih delov in streliva, člen 3a). V to kategorijo spadajo avtomatsko in polavtomatsko orožje, šibrovke (pogosto se uporabljajo za izstrelitev velikega števila majhnih zrn hkrati) in kratkocevno orožje (npr. pištole). Strelno orožje se pogosto šteje za sinonim smrtonosni uporabi sile, vendar pa je treba povedati, da njegova uporaba ne povzroči vedno smrti in da se je tudi za določeno »manj smrtonosno orožje« v praksi izkazalo, da ima v določenih okoliščinah smrtonosne učinke.

- Manj smrtonosno orožje je tisto, ki je zasnovano za »podreditev ali onesposobitev« namesto za »hudo telesno poškodovanje ali smrt« (Bozeman in Winslow, 2005). V to kategorijo spada marsikatero orožje, med drugim:

- Električni paralizatorji, ki dosežejo učinek z dovajanjem električne napetosti. To vključuje strelne električne paralizatorje, ki elektrošok, ki naj bi onesposobil osebo, dovedejo s sondami ter žicami in jih je mogoče uporabljati na daljavo (na primer orožje znamke Taser). To lahko označuje tudi elektrošokerje (električne paralizatorje z neposrednim dotikom), ki elektrošok dovedejo ob neposrednem stiku s posameznikom. Za razliko od strelnih električnih paralizatorjev ti niso zasnovani za onesposabljanje, ampak učinkujejo z bolečino elektrošoka.

- Orožje in strelivo s kinetičnim udarcem (tudi »gumijaste kroglice«), ki je zasnovano za učinkovanje s fizičnim udarcem ter je namenjeno za prizadevanje topih poškodb in podreditev posameznikov z bolečino (Raziskovalni sklad Omega, brez datuma). Orožje s kinetičnim udarcem ima različne kalibre in velikosti ter izstreljuje najrazličnejše strelivo, kar vključuje izstrelke iz umetne mase, gume, lesa in pene. Za izstreljevanje takega streliva je mogoče predelati tudi določeno strelno orožje. Ročne palice (gumijevke) lahko prav tako vključimo v to kategorijo, saj prav tako učinkujejo s kinetičnim udarcem.

- Kemična dražila (tudi »solzivci« ali »sredstva za obvladovanje neredov«) so zasnovana za začasno odvrčanje ali onesposabljanje z draženjem oči in zgornjih dihal, učinek pa naj bi izginil kmalu po koncu izpostavljenosti. Uporabljajo se številne kemikalije, najpogosteje pa CS, OC/poper in PAVA. Uporabljajo se na različne načine, kar vključuje ročna pršila, večja pršila z nahrbtnikom, granate in izstrelki, ki se izstreljujejo iz metalcev, ter fiksne razpršilnike, ki dražila dovajajo v vnaprej določeno območje.

- Sredstva za vklepanje in vezanje, ki jih APT ter PRI (2015) opredeljujeta kot zunanje mehanske naprave, ki so namenjene omejevanju ali onemogočanju premikanja delov ali celotnega telesa. Spreminjajo se glede na to, katere dele in koliko delov telesa naj bi držala, material, iz katerega so izdelana, in druge značilnosti zasnove.
- Kemična prisilna sredstva, ki jih CPT (2017: 2) opredeljuje kot »prisilno dajanje zdravil zaradi obvladovanja bolnikovega vedenja«.

Po tem kratkem pregledu različnih vrst opreme bomo zdaj podrobno obravnavali področja, ki bi jih lahko upoštevali nadzorniki:

- *Pred uporabo tega orožja in/ali sredstev za vklepanje ter vezanje.* Na primer, kako je treba orožje in sredstva za vklepanje ter vezanje shranjevati in vzdrževati? Katere predpise in usposabljanja je treba vzpostaviti?
- *Standardi in pragovi uporabe.* Katera določila morajo vsebovati pravilniki in postopki? Kdaj je lahko primerna uporaba različnih vrst opreme, v katerih okoliščinah in s kakšnimi omejitvami?
- *Po incidentu.* Katere ukrepe morajo izvesti uslužbenci po uporabi orožja in/ali sredstev za vklepanje ter vezanje? Katero poročanje je treba opraviti kdaj in kako? Kateri mehanizmi odgovornosti morajo biti vzpostavljeni?

Razdelek 2.1: Dejavniki pred uporabo

Razdelek 2.1.1: Postopki shranjevanja, izdaje in upravljanja inventarja

Strelno orožje

Akcijski program ZN za preprečevanje in izkoreninjenje ter boj proti nezakoniti trgovini z osebnim in lahkim orožjem z vseh vidikov (razdelek 2, odstavek 17) pravi, da se podpisnice zavezujejo zagotavljanju, da »vsak organ, ki ima dovoljenje za lastništvo osebnega in lahkega orožja, vzpostavi zadostne ter podrobne standarde in postopke za upravljanje ter varnost svojega inventarja tega orožja«. Ta načela podpirajo Osnovna načela, ki pravijo, da morajo predpisi »urejati nadzor, shranjevanje in izdajo strelnega orožja, kar vključuje postopke za zagotavljanje odgovornosti uslužbencev za orožje ter strelivo, ki jim je bilo izdano« (odstavek 11d).

Koordinacijska akcija ZN o osebnem orožju (2012, v nadaljevanju Koordinacijska akcija ZN) posebej ureja zadevo shranjevanja strelnega orožja in priporoča, da se »fizična varnost orožja ... zagotovi z rabo orožarne, zavarovane sobe ali ... zavarovane omare«. Priporoča tudi »izvedbo ... (in) obnavljanje ocene tveganja za vse ustanove, kjer se hrani osebno in lahko orožje,« skladno s potrebami. Poleg drugih zadev še dodatno poudarja potrebo po rednem preverjanju inventarja strelnega orožja, ki se hrani v zavarovani ustanovi, in pomembnost poročanja ter neodvisnega raziskovanja morebitnih izgub. Priporoča, da se količina in vrsta orožja preverja vsak dan (pri objektih, kjer se hrani manjše število orožja), da se vsak teden za najmanj 10 % orožja izvede preverjanje serijske številke in da se vsakih šest mesecev ter ob vsaki predaji ključev med prihajajočim in odhajajočim skrbnikom ključev preveri celoten inventar. Koordinacijska akcija ZN poudarja tudi pomembnost učinkovitega vodenja evidenc in pravi, da bi moral biti vzpostavljen register, ki dokumentira odvzem strelnega orožja, in da »smejo osebno ter lahko orožje iz območij za shranjevanje odstranjevati le pooblaščen uslužbenci«.

Seznam za preverjanje za nadzornike pridržanja: Mednarodni standardi za shranjevanje in upravljanje inventarja za strelno orožje

- 1) Ali je za shranjevanje orožja predvideno namensko in zavarovano mesto – ne glede na velikost?
 - Ime in podpis posameznika, ki odstrani orožje
- 2) Ali obstaja aktualna ocena tveganja, ki je bila pripravljena in učinkovito izvedena? Ali zadovoljivo pokriva različna tveganja, ki jih opredeljuje Koordinacijska akcija ZN za osebno orožje? To vključuje:
 - Vse fizične grožnje zaradi orožja za krajevno prebivalstvo
 - Finančno vrednost ustanove in njene vsebine
 - Prisotne grožnje za varnost orožja in njihova pogostost (npr. izguba, kraja)
 - Poškodovanje ali uničenje zaradi sabotaže ali drugih oblik napada
 - Pasivne grožnje in njihovo pogostost (npr. naravne nesreče)
 - Izpostavljenost ustanove notranjemu ali zunanjemu napadu
 - Ranljivost za vohunjenje, krajo ali izgubo
 - Ranljivost za sabotažo ali teroristični napad
- 3) Ali je vzpostavljen register za odvzem in vračilo orožja? Vsebovati mora naslednje:
 - Datum in ura izdaje ter vračila orožja
 - Znamka, model in serijska številka odstranjenega ter vrnjenega orožja
 - Namen pri odstranjevanju orožja
 - Število nabojev, ki je bilo izdano in vrnjeno z orožjem
- 4) Ali se inventar strelnega orožja redno preverja, vključno z vsako trajno predajo ključev med prihajajočim in odhajajočim skrbnikom?
 - Identiteto orožja, kar vključuje njegovo znamko, model, kaliber, serijsko številko in državo proizvodnje ali zadnjega uvoza
- 5) Ali se takoj prijavijo vsi sumi izgube ali kraje orožja? Se izvajajo neodvisne preiskave in se pripravijo poročila? Vsebovati morajo:
 - Datum, kraj in udeleženo enoto
 - Povzetek okoliščin ob izgubi
 - Razlaga izgube (na primer malomarnost, kraja itd.)
 - Izvedeni disciplinski ali kazenski ukrepi
 - Priporočila za preprečevanje ponovitve

Manj smrtonosno orožje in sredstva za vklepanje ter vezanje. Knjiga virov UNODC/OHCHR (2017: 100, naš poudarek) pravi, da »morajo biti nadzor, shranjevanje in registracija ter izdaja strelnega orožja in streliva, pa tudi električnih paralizatorjev ter krogel iz gume ali umetne mase, strogo urejeni«. Skladno s tem lahko ugotovimo, da bi lahko standarde, ki so priporočeni za shranjevanje strelnega orožja (na primer da mora biti oprema varno shranjena, da jo smejo odstraniti samo pooblašene osebe, kar se dokumentira v registru, in da so uslužbenci odgovorni za njim izdano opremo ter strelivo), uspešno uporabili tudi za širše shranjevanje manj smrtonosnega orožja in sredstev za vklepanje ter vezanje.

Poleg tega bi lahko naslednje prakse, ki sicer niso urejene z mednarodnimi standardi, šteli kot praktično uporabne dobre prakse:

- Strelno orožje (in/ali metalce manj smrtonosnega orožja) je treba hraniti ločeno od streliva za primer nepooblaščenega dostopa do orožarne.
- Strelno orožje, strelivo za usposabljanje in manj smrtonosno strelivo je treba glede na možnost zamenjave pri polnjenju streliva hraniti ločeno ter jasno označeno.

Razdelek 2.1.2: Kdaj je treba izdati orožje

Nošnja orožja v krajih za pridržanje ne sme biti reden ukrep in bi jih bilo zato treba izdajati redko. Pravila Nelsona Mandele (pravilo 82.3) pravijo: »Razen izjemoma zaporsko osebje pri opravljanju nalog, pri katerih prihaja do neposrednega stika z zaporniki, ne sme biti oboroženo.« Zdi se, da to prepoveduje redno nošnje strelnega orožja, vendar pa ni povsem jasno, ali se nanaša samo na strelno ali pa tudi na manj smrtonosno orožje. Določeni nadzorni organi zagovarjajo širšo razlago. CPT na primer pravi, da »naj zaporsko osebje po možnosti sploh ne nosi palic. Če se šteje, da je to nujno, CPT priporoča, da so palice prikrite.« (CPT 1999). Evropska zaporniška pravila (69.1 in 69.2) pravijo, da: »zaporsko osebje razen v izrednih razmerah v zaporu ne sme nositi smrtonosnega orožja« in da »je vidna nošnja drugega orožja, kar vključuje palice, v zaporu s strani oseb, ki so v stiku z zaporniki, prepovedana, razen kadar je to potrebno zaradi varnosti pri obvladovanju določenega incidenta«.

Poleg tega je, kot smo že omenili v razdelku 1, prepovedana vsakršna nošnja in raba orožja v ustanovah, kjer so pridržane mladoletne osebe.

Seznam za preverjanje za nadzornike pridržanja: Nošnja orožja

- Ali osebje redno nosi strelno orožje? Če da, kako pogosto in v katerih okoliščinah?
- Ali osebje redno nosi manj smrtonosno orožje? Primeri so palice, pršila s kemičnimi dražili (npr. poprovo pršilo). Če da, kako pogosto in v katerih okoliščinah?

Razdelek 2.1.3: Vzpostavitev pravilnikov in postopkov

Mednarodni standardi in organi določajo, da je pomembno vzpostaviti predpise glede uporabe sile, kar med drugim vključuje uporabo strelnega orožja. Osnovna načela (načelo 11a) pravijo, da je treba s predpisi urediti »okoliščine, v katerih smejo uslužbenci kazenskega pregona nositi strelno orožje ..., in dovoljene vrste strelnega orožja ter streliva«.

Podrobni in natančni predpisi pa niso potrebni le za strelno orožje: SPT (2013) je že povedal, da morajo organi »vzpostaviti jasna pravila o rabi orožja v zaporih, da je zagotovljeno, da se uporabljajo popolnoma skladno z načeloma sorazmernosti in nujnosti«. Evropska zaporniška pravila (pravilo 65) pravijo, da »morajo biti vzpostavljeni podrobni postopki za uporabo sile, kar vključuje določila o: različnih dovoljenih načinih uporabe sile; okoliščinah, v katerih je dovoljeno uporabiti silo; članih osebja, katerim so dovoljeni različni načini uporabe sile; potrebni ravni pristojnosti pred kakršno koli uporabo sile; in poročilih, ki jih je treba oddati po uporabi sile«.

Enako velja za jasna navodila o uporabi sile in sredstev za vklepanje ter vezanje, ki so omejena na zapore; CPT (2017: 3) je poudaril potrebo po jasnih navodilih v drugih krajih za pridržanje, kar vključuje

psihiatrične ustanove. Pravijo na primer, da »mora imeti vsaka psihiatrična ustanova celovit in skrbno razvit pravilnik o uporabi sredstev za vklepanje ter vezanje... Tak pravilnik mora imeti za cilj, da se v največji mogoči meri izognemo rabi sredstev za vklepanje in vezanje, ter mora jasno določiti, katera sredstva za vklepanje in vezanje je dovoljeno uporabiti, v katerih okoliščinah je dovoljena njihova uporaba, kakšen je potreben nadzor ter kako je treba ukrepati, ko se ukrep konča.« Tudi Knjiga virov UNODC/OHCHR bolj splošno pravi, da »mora zakonodaja določiti jasna priporočila o pogojih in okoliščinah, pri katerih je dovoljeno uporabiti silo proti osebam, ki jim je bila odvzeta prostost«. Zato ta določila in potreba po jasnih pravilih o uporabi določenega orožja niso uporabni le v kontekstu zaporov, ampak povsod, kjer se izvaja pridržanje oseb in lahko pride do uporabe orožja ali druge sile.

Poleg postavljanja jasnih meril za uporabo sile Knjiga virov UNODC/OHCHR pravi tudi, da »je pri pisanju predpisov o uporabi sile dobra praksa, da se določijo okoliščine ali primeri, ko uporaba sile ni zakonita in je zato prepovedana ... V določenih državah ... (pravilniki) izrecno naštevajo načine uporabe sile, ki so za policijo prepovedani, skupaj s podrobnimi primeri, na primer prepoved udarjanja posameznika z glavo v zid. To je lahko še posebej dobra praksa pri naslavljanju vzorcev nezakonite, samovoljne ali čezmerne uporabe sile v organih kazenskega pregona« in širše v okoljih za pridržanje.

Osnovna načela (načelo 11c) uporabe strelnega orožja in streliva ne prepovedujejo na splošno, določajo pa, da morajo predpisi »prepovedovati uporabo tistega strelnega orožja in streliva, ki povzročata nesorazmerne telesne poškodbe ali predstavlja nesorazmerno tveganje«. Pri tem pa ne določajo strelnega orožja in streliva, ki ga to določilo pokriva, ter ne povedo, ali je to treba razlagati tako, da vključuje tudi manj smrtonosno orožje, ki pogosto prav tako izstreljuje strelivo in lahko prav tako povzročata »nesorazmerne telesne poškodbe ali nesorazmerno tveganje«. Podrobna razlaga Osnovnih načel organizacije Amnesty International (Amnesty International 2015) zagovarja stališče, da je treba smrtonosno in/ali manj smrtonosno opremo prepovedati, če izpolnjuje vsaj eno od naslednjih meril:

- Če je dovolj nenatančna, da pomeni veliko tveganje povzročitve hudih telesnih poškodb pri osebah, ki niso cilj njene uporabe (npr. šibrovke, ki streljajo zrna, in določeni izstrelki za kinetični udarec, na primer gumijaste žoge).
- Če povzročata škodo, ki je nesorazmerna želenemu cilju (npr. predstavlja veliko tveganje povzročitve smrti, čeprav šteje za manj smrtonosno orožje, na primer pri kovinskih kroglah z gumijasto prevleko).
- Če je uporabljena s ciljem, ki je enako izvedljiv z manj škodljivo napravo (npr. lisice za palce namesto navadnih lisic, palica s konicami namesto navadne palice).
- Če predstavlja veliko zlorabo (naprave za elektrošok, ki nimajo izklopa, električni elektrošokerji z neposrednim dotikom).

Razdelek 2.1.4: Usposabljanje

Mednarodni standardi poudarjajo pomembnost zagotavljanja primerne usposabljanja uslužbencev za uporabo vse opreme za uporabo sile, do katere imajo dostop ali bi jo utegnili uporabiti. Osnovna načela (načelo 19) pravijo, da »morajo vlade in organi kazenskega pregona zagotoviti, da so vsi uslužbenci kazenskega pregona ustrezno usposobljeni za uporabo sile in da se njihova usposobljenost preverja glede na primerne

Seznam za preverjanje za nadzornike pridržanja: Vzpostavitev pravilnikov in postopkov za uporabo sile

- 1) Ali so zagotovljeni jasni in podrobni predpisi za uporabo sile, kar vključuje predpise za vse orožje (tudi strelno in manj smrtonosno orožje), ki je odobreno za uporabo?
- 2) Ali ti predpisi določajo:
 - različne dovoljene vrste uporabljene sile?
 - okoliščine, v katerih je dovoljeno uporabljati vsako vrsto sile?
 - člane osebja, ki imajo pravico do uporabe različnih vrst sile?
 - potrebno raven pristojnosti pred uporabo kakršne koli sile?
 - poročila, ki jih je treba izpolniti po uporabi sile?
- 3) Ali predpisi prepovedujejo strelno orožje in strelivo, ki povzroča nesorazmerne telesne poškodbe ali predstavlja nesorazmerno tveganje?
- 4) Ali ti predpisi zagotavljajo, da se sme v krajih za pridržanje uporabljati le odobrena oprema, ki je določena s predpisi? To pomaga razjasniti, da uslužbencem ni dovoljeno uporabljati opreme, ki ni odobrena, ali opreme, ki ni bila zasnovana za uporabo na ljudeh. Prav tako pomaga razjasniti, da je lahko osebno lastništvo določenega manj smrtonosnega orožja (na primer orožja z elektrošokom) za civilno samoobrambo v določenih državah sicer zakonito, vendar pa tako orožje ni primerno za kraje za pridržanje.
- 5) Ali predpisi navajajo okoliščine ali primere, ko je uporaba sile prepovedana?

standarde usposobljenosti. Tisti uslužbenci kazenskega pregona, ki morajo nositi strelno orožje, morajo dobiti potrebno dovoljenje šele po opravljenem posebnem usposabljanju za njegovo uporabo.« Pravila Nelsona Mandele podobno pravijo, da morajo biti uslužbenci usposobljeni za »uporabo sile in sredstev prisile« (pravilo 76.1c) in da »zaporsko osebje ne sme biti v nobenem primeru oboroženo, razen če je za uporabo orožja ustrezno usposobljeno« (pravilo 82.3). Taka načela je mogoče uporabiti ne le za uslužbenca zaporov in organov kazenskega pregona, ampak za vse člane osebja, ki lahko uporabijo silo na pridržanih (kar na primer vključuje osebje, ki dela v ustanovah za duševno zdravje ali krajih za pridržanje imigrantov).

Razmisliti je treba tudi o vsebini usposabljanja, ki se zagotavlja za uslužbenca v krajih za pridržanje. Pomembno je, da usposabljanje ne zagotavlja samo spretnosti pri uporabi orožja, ampak da pokriva tudi širše teme, povezane z uporabo sile. Osnovna načela (načelo 20) določajo, da mora usposabljanje »posebej poudarjati zadeve, povezane s policijsko etiko in človekovimi pravicami ... alternative uporabi sile ter strelnega orožja, kar vključuje mirno razreševanje sporov, razumevanje obnašanja množic in metode prepričevanja, pogajanja ter mediacije, in tehnična sredstva z namenom omejevanja uporabe sile in strelnega orožja« in da je treba »programe usposabljanja in operativne postopke preverjati« na primerih »posameznih incidentov«. Pravila Nelsona Mandele pravijo, da mora usposabljanje pokrivati »varstvo in varnost, vključno z zamisljivo dinamično varnostjo, uporabi sile in sredstev prisile ter obvladovanju nasilnih prestopnikov ob dolžnem upoštevanju preventivnih in umiritvenih tehnik, kot so pogajanja in mediacija« (pravilo 76.1c). Knjiga virov UNODC/OHCHR pravi, da mora, med drugim, usposabljanje za uporabo sile »temeljiti na scenarijih in imeti poudarek na scenarijih, za katere je najverjetneje, da bo novinec nanje naletel v praksi«, in da mora pokrivati »relevantno pravno in etično ogroditve za ... uporabo sile ... ter absolutno prepoved mučenja in okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja,« »osebno varnost oseb ter obvladovanje stresa« in kulturno zavest ter občutljivost za raznolikost, kar vključuje zavest o vprašanih spolov in vprašanih, povezanih z otroki.

Usposabljanje ne sme biti obravnavano kot enkratna obveznost, ampak ga je treba »krepiti z rednimi osvežitvenimi usposabljanji« (Knjiga virov UNODC/OHCHR 2017: 79). Posebni poročevalec ZN (2017; točka 66) je poudaril tudi potrebo po »rednem nadzoru učinkovitosti takega usposabljanja pri preprečevanju mučenja in drugega okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja in drugih kršitev človekovih pravic.« Člen 11 Konvencije proti mučenju pravi, da »vsaka država članica sistematično nadzoruje pravila, navodila, metode in prakso zasliševanja ..., da bi preprečila ... mučenje«.

Seznam za preverjanje za nadzornike pridržanja: Zagotavljanje usposabljanja za uporabo sile

- 1) Ali se strelno orožje, manj smrtonosno orožje in sredstva za vklepanje ter vezanje izdajajo le osebjem, ki je usposobljeno za njihovo rabo in ki je opravilo primerna preverjanja znanja?
 - realistične scenarije,
 - alternative za uporabo sile in strelnega orožja, na primer preventivne ter umiritvene tehnike, ki pomagajo pri obvladovanju nasilnih kršiteljev,
- 2) Ali usposabljanje osebja vključuje naslednje elemente?
 - tehnično usposobljenost za uporabo določene tehnike za uporabo sile,
 - zakonodajno in etično ogroditve skupaj z varovanjem človekovih pravic, ki vključuje absolutno prepoved mučenja ter okrutnega, nečloveškega in ponižujočega ravnanja ali kaznovanja,
 - zaščito in varnost, vključno s konceptom dinamične varnosti, osebne varnosti ter obvladovanja stresa,
- 3) Ali osebje opravlja redna osvežitvena usposabljanja?
- 4) Ali se vsebina usposabljanja redno preverja, tudi v luči določenih incidentov?

Razdelek 2.2: Pravilniki, postopki in pragovi uporabe

Razdelek 2.2.1: Strelno orožje

Osnovna načela (načela 9–11 in načelo 16) med drugim navajajo, da »uslužbenci kazenskega pregona ne bodo uporabljali strelnega orožja proti ljudem, razen za samoobrambo ali obrambo drugih pred neposredno grožnjo smrti ali hudih telesnih poškodb, za preprečevanje storitve posebno hudega zločina, ki vključuje veliko nevarnost za življenje, za prijetje osebe, ki predstavlja tako nevarnost in se upira njihovi pristojnosti, ali za preprečitev njenega pobega, samo takrat, kadar manj izredna sredstva ne zadoščajo za doseg teh ciljev«. Dodatno pravijo, da »je namerna smrtonosna uporaba strelnega orožja dovoljena samo, kadar je popolnoma neizogibna za zaščito življenja,« in da mora biti, kadar pride do uporabe, orožje uporabljeno »tako, da se s tem verjetno zmanjša tveganje nepotrebne škode« – čeprav ni navedeno, na koga se škoda nanaša (to se široko razlaga kot škoda za tretje osebe, glejte Amnesty International 2015). Pravijo, da morajo biti dana opozorila in da mora biti danega dovolj časa za upoštevanje opozoril, »razen če bi to uslužbenca kazenskega pregona izpostavilo nesorazmernemu tveganju, če bi povzročilo tveganje smrti ali hude škode za druge osebe ali če bi bilo očitno neprimerno ali brez pomena v okoliščinah tega incidenta.« Knjiga virov UNODC/OHCHR (2017: 98) pravi, da je mogoče opozorila razlagati tudi tako, da vključujejo opozorilne strele. Glede tega pravi, da »se je treba opozorilnim strelom izogibati, saj so povezani z velikim tveganjem povzročitve škode ali telesnih poškodb. Dejansko je dobra praksa, če se opozorilni strel v celoti prepovedo.«

Medameriška komisija za človekove pravice (2013) je povedala, da »mora država v primerih bega oseb, ki jim je odvzeta prostost, za vnovično prijetje kršiteljev uporabiti vsa razpoložljiva nesmrtonosna sredstva in da sme uporabiti smrtonosno silo samo v primerih, ko je prisotna neposredna nevarnost, ker se bežeči zaporniki proti zaporniškim paznikom odzovejo z nasilnimi sredstvi, ki ogrožajo njihova življenja. Zaradi tega ni nikakršne etične ali zakonske utemeljitve za t. i. 'zakon o begu', ki bi legitimiziral streljanje bežečih zapornikov ali od zaporniških paznikov zahteval samodejno streljanje nanje.« Smernice za pogoje pri prijetju, policijskem pridržanju in priporu v Afriki (smernica 25) podobno »omejuje rabo strelnega orožja samo na samoobrambo ali zaščito drugih pred neposredno grožnjo smrti ali hudih telesnih poškodb.« Načela in najboljše prakse za zaščito oseb, ki jim je bila odvzeta prostost v Amerikah (načelo 23), pravijo, da »je osebju prepovedano uporabiti strelno orožje ali druga smrtonosna orožja v krajih, kjer je ljudem odvzeta prostost, razen kadar je to popolnoma neizogibno za zaščito človeških življenj«. Vse to pomeni, kot je povedal bivši posebni poročevalec ZN za zunajsodne, nagle ali samovoljne usmrtnitve profesor Christof Heyns, da je »vodilno načelo pri uporabi smrtonosne sile ali strelnega orožja zaščita svojega življenja ali življenja drugih«. Dodal je še, da je »dovoljeno smrtonosno silo namenoma uporabiti le, če je to namenjeno zaščiti življenja in manj škodljivi ukrepi niso zadostni« (Posebni poročevalec ZN za zunajsodne, nagle ali samovoljne usmrtnitve 2010, točka 60).

Seznam za preverjanje za nadzornike pridržanja: Raba strelnega orožja

- 1) Ali pravilniki in postopki za uporabo strelnega orožja jasno določajo okoliščine, v katerih osebe sme nositi strelno orožje?
- 2) Ali pravilniki in postopki za uporabo strelnega orožja v krajih za pridržanje pravijo, da jih je treba uporabljati samo v situacijah, ko je prisotna neposredna grožnja smrti ali hudih telesnih poškodb (tj. za zaščito življenja), in samo, kadar manj škodljivi ukrepi ne zadoščajo? Ali določajo, da je treba orožje, ko je dosežen prag njegove uporabe, uporabiti »tako, da se s tem verjetno zmanjša tveganje nepotrebne škode«?
- 3) Ali pravilniki in postopki določajo, da je treba dati opozorilo, razen kadar to jasno ni primerno (v zgoraj navedenih posebnih okoliščinah)?

Razdelek 2.2.2: Manj smrtonosno orožje: Splošna določila

Splošna določila za uporabo manj smrtonosne sile, kar vključuje manj smrtonosno orožje, pravijo, da jo je dovoljeno uporabiti le v omejenih okoliščinah, na primer za vzdrževanje varnosti in reda, za preprečevanje pobega ter za samoobrambo ali obrambo drugih. Vendar pa je uporaba sile v takih primerih opravičljiva le izjemoma, ko je nujno potrebna, sorazmerna okoliščinam in edina preostala možnost (pa tudi zakonita, kot smo povedali že zgoraj, ter z jasno odgovornostjo, o čemer bomo govorili v naslednjem razdelku). Na primer:

- Kodeks ravnanja za uslužbence organov kazenskega pregona (člen 3) pravi, da smejo uslužbenci silo uporabiti »samo, kadar je to nujno potrebno, in samo v obsegu, ki je potreben za izvajanje njihovega dela«.
- Osnovna načela (načelo 16) pravijo, da »uslužbenci kazenskega pregona med svojimi stiki z osebami v pridržanju ali priporu ne smejo uporabljati sile, razen kadar je to nujno potrebno za vzdrževanje varnosti in reda v ustanovi ali kadar je ogrožena njihova osebna varnost«.
- Načela in najboljše prakse za zaščito oseb, ki jim je bila odvzeta prostost v Amerikah (načelo 23), pravijo, da uslužbenci »ne smejo uporabljati sile in drugih prisilnih sredstev, razen izjemoma ter sorazmerno v resnih, nujnih in potrebnih primerih kot zadnja možnost, ko so prej izkoristili že vse druge, ter to samo za čas in v obsegu, ki sta nujno potrebna za zagotavljanje varnosti, notranjega reda ter zaščite osnovnih človekovih pravic oseb, ki jim je bila odvzeta prostost, osebja ali obiskovalcev«.
- Evropska zaporniška pravila (pravilo 64) pravijo, da »zaporsko osebje ne sme uporabiti sile proti zapornikom, razen za samoobrambo, pri poskusih pobega ali pri dejavnem ali pasivnem fizičnem upiranju zakonitemu ukazu, in to vedno samo kot zadnja možnost. Uporabiti morajo minimalno potrebno silo in jo izvajati najkrajši potreben čas«.
- Smernice za pogoje pri prijemu, policijskem pridržanju in priporu v Afriki (smernica 25) pravijo, da morajo države »omejiti uporabo sile proti osebami v policijskem pridržanju ali priporu na okoliščine, kjer je uporaba sile nujno potrebna in sorazmerna potrebi po vzdrževanju varnosti ter reda v kraju za pridržanje ali ko je ogrožena varnost ljudi«.

- Knjiga virov UNODC/OHCHR (2017: 79) pravi, da »mora biti, kadar je to mogoče in primerno, pred uporabo orodja za izvajanje sile vedno dano opozorilo in mora biti pred uporabo orožja osebi dana priložnost, da uboga navodila.«

Zlasti zaskrbljujoča je uporaba sile na ljudeh, ki so zvezani, v lisicah ali drugače obvladani. Knjiga virov UNODC/OHCHR (2017: 17) pravi, da »uslužbenci kazenskega pregona nikoli ne smejo ... uporabiti sile proti domnevemu kršitelju, ki je že obvladan ali v policijskem pridržanju, če ne gre za samoobrambo ali obrambo drugih pred neposredno grožnjo. Kadar je oseba, proti kateri je bila uporabljena sila, zvezana, vklejnjena ali drugače nesposobna, da bi se upirala, bi bila dodatna uporaba sile nepotrebna in je zato nezakonita. Taka uporaba sile se lahko šteje za napad in pretepanje ali celo mučenje ali slabo ravnanje.« Podobno je povedal bivši Posebni poročevalec ZN za mučenje (2005b; odstavki 38–40): »načelo sorazmernosti, s katerim vrednotimo, ali zakonita uporaba sile ne spada pod okrutno, nečloveško ali ponižujoče ravnanje, velja samo v situacijah, ko je zadevna oseba še vedno sposobna uporabiti silo proti uslužbencu kazenskega pregona ali tretji osebi. Takoj ko ta oseba izgubi sposobnost upiranja ... (npr. »hors de combat«, drugače nesposobna za upiranje ali pobeg, prijeta in v lisicah, pridržana v policijskem vozilu ali celici itd.), test sorazmernosti ne velja več in uporaba fizične ali duševne prisile ni več dovoljena. Če taka prisila povzroči hude bolečine ali trpljenje zaradi uporabe v določen namen, se šteje celo za mučenje.«

Poleg teh splošnih določil so nadzorni organi pripravili podrobnejša navodila za določene vrste manj smrtonosnega orožja, kjer so navedene okoliščine, v katerih je lahko njegova uporaba primerna ali neprimerna.

Razdelek 2.2.3: Kemična dražila

Glede kemičnih dražil je SPT ZN izrazil »resne pomisleke glede rabe dražilnih plinov v zaprtih prostorih, saj lahko to pomeni zdravstvena tveganja in povzroči nepotrebno trpljenje« (SPT 2012: 128). CPT pravi, da »je solzivec potencialno nevarna snov in da ne more biti nikakršnega opravičila za njegovo uporabo proti zapornikom v majhnih prostorih, kot so celice ... uslužbenci v zaporih bi morali biti sposobni dokaj učinkovito opravljati svoje naloge brez uporabe tega ... prisilnega sredstva ... Uporaba solzivca v kraju za pridržanje je lahko upravičena samo v izrednih okoliščinah (vendar nikoli v majhnem prostoru, kot je celica) zaradi obvladovanja situacije, taka izredna uporaba pa mora potekati skladno s primernimi varovalici« (CPT 2009: 92).

Posebni poročevalec ZN za mučenje profesor Nils Melzer je povedal, da določene vrste kemičnih dražil »pomenijo pomembno tveganje, da bodo uporabljena v nasprotju s prepovedjo mučenja ter okrutnega, nečloveškega in poniževalnega ravnanja ali kaznovanja« (2017: 53). Knjiga virov UNODC/OHCHR dodatno pravi, da uslužbenci kazenskega pregona »nikoli ne smejo uporabiti sredstev za obvladovanje neredov proti osebami, ki so zvezane ali zaprte na mestu, kjer ne morejo pobegniti kemikaliji ... (in) nikoli ne smejo uporabiti sredstev za obvladovanje neredov v majhnih prostorih ali istih oseb večkrat v krajšem času izpostaviti sredstvom za obvladovanje neredov.«

Poleg teh pomembnih vidikov so relevantni še naslednji: vrsta in moč kemičnega dražila (kar je lahko relevantno za zagotavljanje, da je uporabljena najmanjša potrebna sila, in ugotavljanje učinkov, ki jih doživlja izpostavljena oseba), topilo, v katerem je raztopljeno (to je pomembno, ker so za določena topila ugotovili, da so strupena in/ali obstajajo sumi, da so rakotvorna), in način uporabe. Obstajajo na primer pomembne razlike med kemičnimi dražili, ki se uporabljajo z ročnimi pršili, z večjimi pršili z nahrbtnikom, s fiksni razpršilniki ali ki se kot kartuše ali granate izstreljujejo iz posebnih metalcev. Vsaka vrsta sredstva za razprševanje kemičnega dražila ima svoja posebna tveganja za kršenje človekovih pravic (izstreljevanje izstrelkov s solzivcem lahko na primer pomeni tveganje poškodb glave zaradi neposrednega udarca izstrelka ali granate) in tveganja, ki izhajajo iz samega kemičnega dražila, ki jih je treba skrbno obvladovati.

Razdelek 2.2.4: Orožje z elektrošokom

Odbor ZN proti mučenju (2013) je povedal, da »je dovoljeno orožje, ki deluje z električnim praznjenjem, uporabljati izključno v izrednih omejenih situacijah, kjer sta prisotna neposredna resna grožnja smrti ali tveganje hudih telesnih poškodb, kot nadomestek za smrtonosno orožje«. CPT (2010) je drugje povedal, da »mora biti uporaba orožja, ki deluje z električnim praznjenjem, omejena na situacije, kjer je prisotna neposredna

resna grožnja smrti ali tveganje hudih telesnih poškodb. Uporaba takega orožja samo zaradi zagotavljanja upoštevanja ukaza ni dopustna. Poleg tega je dovoljeno uporabo takega orožja odobriti le, kadar druge, manj resne metode prisile (pogajanja in prepričevanje, strokovni prijemi itd.) ne uspejo ali niso praktične ter je to edina alternativa metodi, ki bi pomenila večje tveganje telesnih poškodb ali smrti.«

Pomembno je tudi ločiti med strelnim orožjem z elektrošokom, ki elektrošok dovede na daljavo z izstrelki (običajno z žicami in puščicami z zazobkom), in orožjem z elektrošokom z neposrednim dotikom, kot so elektrošokerji, električne gumijevke in ščiti z elektrošokerjem. Prvo potencialno omogoča onesposabljanje, drugo pa je treba pritisniti ob posameznika in omogoča le podreditev z bolečino. Zaradi tega naj bi bila njegova uporaba nagnjena k zlorabam in naj bi bilo manj uporabno od strelnega orožja z elektrošokom – kar pomeni, da bi morala biti njegova uporaba v krajih za pridržanje prepovedana (ISS in Raziskovalni sklad Omega 2016). Posebni poročevalec ZN za mučenje profesor Nils Melzer (2017: točka 54) je povedal, da so glavni pomisleki glede uporabe obeh vrst orožja z elektrošokom še zlasti »tveganje okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, povezanega z nevarstveno uporabo orožja z električnim praznjenjem, ki dovedejo elektrošoke z izstrelki (na primer strelni paralizatorji) ali z neposrednim fizičnim stikom«.

Razdelek 2.2.5: Orožje s kinetičnim udarcem

CPT (1999) o palicah, kot smo že povedali zgoraj, pravi, da »naj zaporsko osebje po možnosti sploh ne nosi palic. Če se šteje, da je to nujno, CPT priporoča, da so palice prikriti«. Knjiga virov UNODC/OHCHR (2017: 81) pravi, da »so primeri, kjer uslužbenec kazenskega pregona koga udari (s palico) večkrat ali ko je na tleh, lahko čezmerna uporaba sile in jih je treba tako tudi preiskati«.

Seznam za preverjanje za nadzornike pridržanja: Uporaba manj smrtonosnega orožja

- 1) Ali predpisi določajo, da je dovoljeno silo uporabiti le v omejenih okoliščinah in da mora biti uporabljena izjemoma, kadar je nujno potrebna, sorazmerna okoliščinam ter edina preostala možnost? Ali so znaki, da se sila uporablja skladno s temi standardi? (Za več podrobnosti o poročanju o uporabi sile glejte naslednji razdelek.)
- 2) Ali so v krajih za pridržanje za uporabo na voljo dražilni plini in, če so, kateri? Ali predpisi dopuščajo rabo dražilnih plinov v tesnih prostorih, kot so celice, in ali so znaki, da se je to zgodilo?
- 3) Ali ima ustanova za pridržanje vgrajene fiksne razpršilnike za kemična dražila? Če jih ima, v katerih okoliščinah jih je dovoljeno uporabljati in se uporabljajo?
- 4) Ali je orožje z elektrošokom odobreno za uporabo v krajih za pridržanje? Ali je uporaba orožja z elektrošokom v teoriji in praksi omejena na situacije, kjer je prisotna resnična ter neposredna grožnja smrti ali hudih telesnih poškodb?
- 5) Ali je orožje z izstrelki za kinetični udarec odobreno za uporabo v krajih za pridržanje? Ali je uporaba tega orožja v teoriji in praksi omejena na situacije, ko so »izpolnjena merila za potencialno uporabo smrtonosne sile, torej, ko gre za neposredno grožnjo smrti ali hudih telesnih poškodb«?
- 6) Ali so palice odobrene za uporabo v krajih za pridržanje?
- 7) Katera orožja, če sploh, redno nosi osebje?

O strelnem orožju s kinetičnim udarcem Knjiga virov UNODC/OHCHR pravi, da »čeprav je za onesposobitev posameznika dovoljeno uporabiti izstrelke, jih je dovoljeno uporabiti le, kadar situacija ustreza kriterijem za uporabo smrtonosne sile, torej, ko gre za neposredno grožnjo smrti ali hudih telesnih poškodb.« Trenutni posebni poročevalci ZN za mučenje profesor Nils Melzer je povedal, da določene vrste izstrelkov za kinetični udarec »pomenijo pomembno tveganje, da bodo uporabljeni v nasprotju s prepovedjo mučenja ter okrutnega, nečloveškega in poniževalnega ravnanja ali kaznovanja« (2017: 53).

Razdelek 2.2.6: Kemična prisilna sredstva

CPT (2017: 3) pravi: »Če je treba uporabiti kemična prisilna sredstva, je dovoljeno uporabiti le odobrena in uveljavljena zdravila s kratkotrajnim učinkom. Stalno je treba misliti na stranske učinke, ki jih lahko ima zdravilo na bolnika.« Načela ZN za zaščito oseb z duševnimi boleznimi in za izboljšanje zdravljenja duševnih bolezni iz leta 1991 dodatno razjasnjujejo okoliščine, v katerih je dovoljeno uporabiti kemična prisilna sredstva, saj pravijo:

- »Zdravljenje je dovoljeno ... dati bolnikom brez njihovega informiranega soglasja, če usposobljen zdravnik za duševno zdravje z ustreznimi zakonskimi pooblastili ugotovi, da je to nujno potrebno za preprečevanje neposredne ali grozeče škode za bolnika ali druge osebe. Takega zdravljenja ni dovoljeno izvajati dlje, kot je nujno potrebno za ta namen.« (načelo 11.8).
- »Vsak bolnik ima pravico, da se ga zdravi ... z najmanj omejujočimi ali vsiljivimi zdravljenji, ki so primerna za zdravstvene potrebe bolnika in potrebo po zagotavljanju fizične varnosti drugih.« (načelo 9).
- Zdravil »ni nikoli dovoljeno dajati kot kazen ali zaradi priločnosti za druge« (načelo 10).
- Načela pravijo tudi, da mora »vsa zdravila predpisati zdravnik za duševno zdravje z ustreznimi zakonskimi pooblastili in da jih je treba dokumentirati v bolnikovi evidenci« (za podrobnosti glejte razdelek 2.3).

Seznam za preverjanje za nadzornike pridržanja: Uporaba kemičnih prisilnih sredstev

- 1) Ali obstajajo predpisi za uporabo kemičnih prisilnih sredstev?
- 2) Ali določajo, da je mogoče zdravljenje brez soglasja dati samo, če »je to nujno potrebno za preprečevanje neposredne ali grozeče škode za bolnika ali druge osebe«?
- 3) Katere evidence se vzdržujejo za uporabo kemičnih prisilnih sredstev?

Razdelek 2.2.7: Sredstva za vklepanje in vezanje

Uporaba sredstev za vklepanje in vezanje:

Pravila Nelsona Mandele (pravilo 47.2) pravijo, da se »sredstva prisile uporabijo samo, če je to dovoljeno z zakonom« in samo v točno določenih ter strogo omejenih okoliščinah, ki so:

- Kot previdnostni ukrep proti pobegu med prenosom zapornika, pod pogojem, da jih odstranijo, ko je zapornik pred sodnim ali administrativnim organom.
- Po naročilu direktorja zapora, če odpovedo druga sredstva za obvladovanje in je to potrebno zaradi preprečitve samopoškodovanja zapornika ali poškodovanja drugih oseb ali stvari; direktor mora o takih primerih takoj obvestiti zdravnika ali druge usposobljene zdravstvene delavce ter o njih poročati nadrejenemu administrativnemu organu.
- Uporaba sredstev za vklepanje in vezanje v teh posebnih ter omejenih okoliščinah ni sama po sebi upravičena in ni nujno primerna. Namesto tega jih je dovoljeno uporabiti le, če »nižja oblika nadzora ni učinkovita pri obvladanju tveganj, ki jih pomeni neomejeno gibanje« – torej, ko ni učinkovitih drugih možnosti (Pravila Nelsona Mandele, pravilo 48).
- Pravila Nelsona Mandele zahtevajo tudi, da se uporabi le nujno potrebna količina sredstev za vklepanje in vezanje: »način prisile mora biti najmanj vsiljiv način, ki je potreben in razumno na voljo za nadziranje zapornikovega gibanja ter temelji na stopnji in naravi tveganj« (pravilo 48). Če na primer zadoščajo samo lisice za roke, ni dovoljeno uporabiti tudi lisic za noge. Tukaj je pomemben tudi način uporabe sredstev za vklepanje in vezanje, saj so nekatere tehnike bolj vsiljive ter boleče od drugih. Knjiga virov UNODC/OHCHR na primer priporoča, da »se vezanje rok in nog skupaj na hrbtu ne uporablja zaradi nepotrebne neugodja ter trpljenja, ki ga to povzroči, in zaradi s tem povezanega tveganja zadušitve. Vezanje rok in nog skupaj na hrbtu lahko šteje za okrutno, nečloveško ter ponižujoče ravnanje ali kaznovanje.« CPT (2008: odstavek 10) je kot možen razlog za zaskrbljenost poudaril tudi čezmerno zategovanje lisic, ki ga šteje za »napačno uporabo«.
- Poleg tega je dovoljeno sredstva za vklepanje in vezanje uporabiti »samo za zahtevano časovno obdobje in jih je treba odstraniti, takoj ko je mogoče po prenehanju tveganj, ki jih pomeni neomejeno gibanje« (Pravila Nelsona Mandele, pravilo 48). CPT (1992: 53) pravi: »V tistih redkih primerih, ko je treba poseči po sredstvih za vklepanje in vezanje, mora biti zadevni zapornik pod stalnim zadostnim nadzorom. Sredstva za vklepanje in vezanje je treba poleg tega odstraniti, takoj ko je to mogoče; nikoli jih ni dovoljeno uporabiti ali podaljšati njihove uporabe zaradi kaznovanja.« To dodatno podpirajo Pravila Nelsona Mandele, ki pravijo, da se prisilna sredstva ne smejo nikoli uporabiti kot »sankcija zaradi prekrška« (pravilo 43.2).

Podobni standardi veljajo tudi v drugih krajih za pridržanje, saj Načela ZN za zaščito oseb z duševnimi boleznimi in za izboljšanje zdravljenja duševnih bolezni pravijo, da »fizičnih prisilnih sredstev ... ni dovoljeno uporabljati, razen skladno z uradno odobrenimi postopki

ustanove za duševno zdravje in kadar je to edino razpoložljivo sredstvo za preprečevanje takojšnje ali grozeče škode za bolnika ali druge. Njihova uporaba ne sme biti daljša od nujno potrebne za dosego tega namena ... Bolnik, na katerem so uporabljena prisilna sredstva ali je v osamitvi, mora biti obravnavan humano in morajo zanj skrbeti ter ga strogo in redno nadzorovati usposobljeni člani osebja« (načelo 11).

CPT (2017) je v svojih Spremenjenih standardih za prisilna sredstva v psihiatričnih ustanovah za odrasle poudaril, da »je treba prisilna sredstva vedno uporabiti skladno z načeli zakonitosti, nujnosti, sorazmernosti in odgovornosti ... Prisilna sredstva je na bolnikih uporabiti le kot zadnjo možnost («ultimo ratio») za preprečitev grozeče škode na samem bolniku ali drugih in za najkrajši mogoči čas. Ko izredna situacija, ki je zahtevala uporabo prisilnih sredstev, mine, je treba bolnika takoj osvoboditi ... Prisilnih sredstev nikakor ni dovoljeno uporabljati za kaznovanje, zaradi priločnosti za osebje, zaradi pomanjkanja osebja ali kot nadomestilo za ustrezno nego ali zdravljenje.« Standardi CPT (2017: 4) prav tako pravijo, da »je treba dati prednost najmanj omejujočim in najmanj nevarnim prisilnim ukrepom. Pri izbiranju med razpoložljivimi prisilnimi ukrepi je treba v največji možni meri upoštevati dejavnike, kot so mnenje bolnika (tudi dano vnaprej) in prejšnje izkušnje.«

Omeniti moramo tudi, da Pravila Nelsona Mandele (pravilo 48) prepovedujejo uporabo prisilnih sredstev za »ženske v porodnih krčih, med rojevanjem in takoj po porodu«.

Katera sredstva za vklepanje in vezanje lahko pridejo v poštev:

Knjiga virov UNODC/OHCHR pravi, da »se je treba izogibati kovinskim sredstvom za vklepanje, kot so lisice za noge ali verige, ki povezujejo ude z lisicami in pasovi. Vedno morajo imeti prednost mehka sredstva za vezanje.« Standardi CPT za prisilna sredstva v psihiatričnih ustanovah za odrasle podobno pravijo, da »je za namene mehanskega vezanja dovoljeno uporabiti le opremo, ki je zasnovana za omejevanje škodljivih učinkov (po možnosti oblaženi tekstilni pasovi), da se zmanjša tveganje poškodovanja in/ali prizadejanja bolečine bolniku. Za preprečevanje premikanja bolnika ni nikoli dovoljeno uporabiti lisic ali verig. Bolniki s prisilnimi sredstvi morajo vedno biti obrnjeni z obrazom navzgor in rokami navzdol. Pasovi ne smejo biti pretesni in morajo biti nameščeni tako, da omogočajo največjo še varno mero premikanja rok in nog. Življenjsko pomembne funkcije bolnika, na primer dihanje in sposobnost komunikacije, ne smejo biti ovirane.«

Seznam za preverjanje za nadzornike pridržanja: Uporaba sredstev za vklepanje in vezanje

Prepovedana uporaba sredstev za vklepanje in vezanje

Kdaj in katere vrste sredstev za vklepanje ter vezanje se uporabljajo:

- 1) Ali se sredstva za vklepanje in vezanje uporabljajo v okoliščinah, ko ne gre za i) prenos (kot previdnostni ukrep proti pobegu), ii) za preprečitev samopoškodovanja ali poškodovanja drugih oseb s strani posameznika ali iii) za preprečitev gnotne škode s strani posameznika?
- 2) Ali je uporaba sredstev za vklepanje in vezanje redna ter ni izreden ukrep?
- 3) Ali se sredstva za vklepanje in vezanje kadar koli uporabljajo v okoliščinah, ko bi bilo mogoče incident razrešiti brez njihove uporabe (tj. če bi bilo mogoče uporabiti manj hude oblike obvladovanja)?
- 4) Ali se sredstva za vklepanje in vezanje kadar koli uporabljajo za kaznovanje ali na ženskah v porodnih krčih, med rojevanjem ali takoj po porodu?
- 5) Ali se sredstva za vklepanje in vezanje uporabljajo za vezanje rok ter nog skupaj na hrbtu?
- 6) Se uporabljajo kovinska ali mehka/tekstilna/oblažena sredstva za vklepanje in vezanje?
- 7) Ali število in vrsta uporabljenih sredstev za vklepanje ter vezanje predstavljata najmanj vsiljivo možnost (ki je razumno razpoložljiva in upošteva prisotna posebna tveganja)?
- 8) Ali je pridržana oseba pod stalnim in zadostnim nadzorom?
- 9) Ali se sredstva za vklepanje in vezanje odstranijo, takoj ko je to mogoče in njihova uporaba ni več potrebna?
- 10) Ali se odstranijo, ko je zapornik pred sodnim ali administrativnim organom?
- 11) So o tem obveščeni usposobljeni zdravstveni delavci in nadrejeni administrativni organi? (Več podrobnosti najdete v naslednjem razdelku.)

Razdelek 2.3: Postopki po incidentih in mehanizmi odgovornosti

Razdelek 2.3.1: Zdravniški pregled in zdravljenje

Osnovna načela (načelo 5) pravijo, da morajo pri uporabi sile uslužbenci »zagotoviti, da se vsem poškodovanim ali prizadetim osebam v najkrajšem možnem času nudita pomoč in zdravstvena oskrba«. CPT (1992) podobno pravi, da »mora imeti zapornik, proti kateremu je bilo uporabljeno kakršno koli prisilno sredstvo, pravico, da ga takoj pregleda in po potrebi zdravi zdravnik. Pregled mora biti opravljen zunaj slišnega (po možnosti pa tudi vidnega) dosega nezdravstvenega osebja, rezultate pregleda (vključno z relevantnimi izjavami zapornika in zdravnikovimi ugotovitvami) pa je treba formalno dokumentirati ter dati na razpolago zaporniku.« Istanbulski protokol (1999) zagotavlja mednarodna priporočila za raziskovanje obtožb mučenja in za poročanje ugotovitev sodnim ter drugim raziskovalnim organom in ga je treba upoštevati v vseh primerih, ko pride do obtožb mučenja in slabega ravnanja.

Razdelek 2.3.2: Poročanje in odgovornost

Beleženje uporabe sile in notranji nadzor:

Osnovna načela (načelo 11f) pravijo, da mora obstajati »sistem za poročanje o vsaki uporabi strelnega orožja s strani uslužbencev kazenskega pregona med izvajanjem njihovih nalog«. Pravijo tudi, da je treba izvesti »učinkovite postopke poročanja in preverjanja« ne samo za uporabo strelnega orožja, ampak tudi za vse primere, ko uporaba sile povzroči telesne poškodbe ali smrt (načelo 22). Pravila Nelsona Mandele (pravilo 8) poudarjajo tudi pomembnost poročanja in pravijo, da morajo evidence o zaporniku vključevati »zahteve in pritožbe, vključno z obtožbami o mučenju ali drugih okrutnih, nečloveških ali ponižujočih ravnanjih ali kaznovanjih, razen kadar so zaupne narave,« ter »informacije o okoliščinah in vzrokih katerih koli telesnih poškodb ali smrti«.

SPT (2013) pravi, da »je treba voditi register uporabe kakršnih koli prisilnih sredstev, tudi nesmrtonosnih«, CPT pa poudarja, da je treba »voditi evidenco vsakega primera uporabe sile proti zapornikom« (1992: 53). Knjiga virov UNODC/OHCHR (2017: 153) podobno pravi, da »se šteje kot dobra praksa, da se poroča o vseh primerih uporabe sile, kar vključuje incidente s »kazanem moči«, na primer usmerjanje strelnega orožja ali paralizatorja proti komur koli«. To vključuje rabo sredstev za vklepanje in vezanje z določilom, da »kadar uslužbenec kazenskega pregona uporabijo lisice, morajo o tem nato poročati in navesti celoten čas uporabe lisic pred njihovo odstranitvijo« (2017: 83). Člen 12 Konvencije o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja pravi: »Vsaka država članica skrbi za to, da pristojni organi takoj opravijo nepristransko preiskavo vsakič, ko so upravičeni razlogi za sum, da je bilo dejanje mučenja storjeno, na kakem ozemlju pod njeno jurisdikcijo.«

CPT (2017: 5) poleg tega priporoča, da »se vzpostavi poseben register za beleženje vseh primerov uporabe prisilnih sredstev (tudi kemičnih). To mora dopolnjevati evidence v osebni zdravstveni kartoteki bolnika. Zapis v register morajo vključevati čas začetka in konca ukrepa; okoliščine

primera; razloge za uporabo ukrepa; ime zdravnika, ki ga je naročil ali odobril; ter poročilo o morebitnih telesnih poškodbah, ki so jih utrpeli bolniki ali osebje. Bolniki morajo imeti pravico dodajanja opomb v register in morajo biti o tej pravici obveščeni; na zahtevo morajo prejeti kopijo celotnega zapisa.«

Nadzor s strani nadzornih organov

Knjiga virov UNODC/OHCHR (2017: 153) dodatno opozarja na pomembnost priprave »podrobnih obrazcev za sistematizacijo procesa poročanja, ki uslužbencem omogoča čim bolj natančno opisovanje, kaj se je zgodilo in zakaj,« in zagotavljanja, da vsa poročila o incidentih »pregleda nadzorni uslužbenec, ki mora vedno navesti svoje mnenje o uporabi sile: Ali je bila sila uporabljena upravičeno oziroma ali je potrebno (disciplinsko ali drugačno) ukrepanje? Se je mogoče iz incidenta česa naučiti? Je mogoče prepoznati potrebe po usposabljanju?«

Zbiranje in analiza podatkov

Knjiga virov UNODC/OHCHR poleg analize posameznih incidentov poudarja tudi pomembnost zbiranja in analiziranja podatkov, zato je smiselni daljši navedek:

»Podatke o vseh posameznih incidentih, kjer je bila uporabljena sila ali strelno orožje, vključno s pritožbami o uporabi sile in strelnega orožja ter drugimi pritožbami, je treba zbrati, da je mogoče učinkovito nadzorovati prakso pri uporabi sile z dodatnimi analizami ter odkriti trende in vzorce. Priporočljivo je zbiranje podatkov o uporabi sile in smrtih ter hudih telesnih poškodbah, do katerih je prišlo zaradi kazenskega pregona, pa tudi pritožb glede tega, na osrednji ravni in pod pristojnostjo neodvisnega organa, ne notranje enote, saj bi bilo mogoče nanjo pritiskati, da poda bolj ugodno mnenje, kot bi ga zahtevala dejstva. Osrednje zbiranje podatkov olajša tudi osrednjo analizo podatkov. Podatki morajo zagotoviti odgovore na vprašanja, kot so: Koliko incidentov z uporabo sile se je zgodilo? Koliko ljudi je umrlo zaradi ravnanja policije? Koliko ljudi je bilo hudo telesno poškodovanih? Koliko od teh incidentov je bilo nezakonitih? S tem pridobimo statistične podatke, ki so ključnega pomena za razvoj primernih ukrepov za odpravljanje čezmerne zanašanja na uporabo sile ali drugo zlorabo sile, kadar je to potrebno.«

Neodvisna presoja posameznih incidentov

Mednarodni standardi presegajo samo poročanje in poudarjajo tudi pomembnost mehanizmov za presojo ter odgovornost, tudi s strani neodvisnih organov in procesov. Osnovna načela (načelo 22) pravijo, da je treba v primerih smrti ali hudih telesnih poškodb ali drugih hudih posledic pristojnim organom nemudoma poslati podrobno poročilo. Pravijo tudi, da »morajo imeti osebe, ki so bile prizadete zaradi uporabe sile in strelnega orožja, in njihovi pravni zastopniki dostop do neodvisne obravnave, vključno s sodno« (načelo 23), Pravilnik Združenih narodov za zaščito mladoletnih prestopnikov, ki jim je bila odvzeta prostost, (pravilo 57) pa pravi, da je po smrti mladoletnih oseb v pridržanju »potrebna neodvisna preiskava vzrokov smrti, katere poročilo mora biti dostopno najbližjemu sorodniku«. Knjiga virov UNODC/OHCHR podobno pravi, da »v primerih smrti ali hudih

telesnih poškodb ali drugih hudih posledic uporabe sile ... ne zadošča notranje poročanje nadrejenemu ... Potreben je proces neodvisne presoje, kar pomeni, da je neodvisna od uslužbenca ali enote kazenskega pregona, ki sta bila udeležena v incidentu«. Kot je omenjeno že zgoraj, imajo neodvisne agencije pomembno vlogo pri širši analizi podatkov o incidentih z uporabo sile.

Ocenjevanje potrebnih značilnosti takega procesa, da bo neodvisen in učinkovit, je podrobno razdelano drugje (na primer Središče za človekove pravice in reformo kazenskega sistema Univerze v Essexu, 2017, ter Knjiga virov UNODC/OHCHR, 2017) ter presega področje tega članka, vseeno pa kaže na zadnji potrebnih razmislek nadzornih organov pri dokumentiranju uporabe strelnega orožja, manj smrtonosnega orožja in sredstev za vklepanje ter vezanje v krajih za pridržanje.

Seznam za preverjanje za nadzornike pridržanja: Postopki po incidentih in mehanizmi odgovornosti

- Ali imajo ljudje, na katerih je bila uporabljena sila, pravico, da jih takoj pregleda zdravnik in da je pregled zunaj slišnega (in po možnosti tudi vidnega) dosega nezdravstvenega osebja? Ali se rezultati pregleda in zdravnikove ugotovitve formalno dokumentirajo? Ali so dani na razpolago zaporniku?
- Ali se beleži trajanje uporabe sile (vključno z mehanskimi in kemičnimi prisilnimi sredstvi)? V tem registru bi bilo v najboljšem primeru navedeno ne le, ali je bila uporabljena sila, ampak tudi dodatne podrobnosti o incidentu, vključno z uporabljenimi vrsto sile in prisilnega sredstva ter trajanjem uporabe.
- Ali te evidence interno pregleduje nadzorni uslužbenec?
- Ali je vzpostavljen postopek neodvisne presoje za primere smrti, hudih telesnih poškodb ali drugih hudih posledic zaradi uporabe sile?
- Ali imajo posamezniki, prizadeti zaradi uporabe sile in strelnega orožja, dostop do neodvisnih postopkov, kar v ustreznih primerih vključuje tudi sodne mehanizme?
- Ali je vzpostavljena širša analiza podatkov o uporabi sile zaradi ugotavljanja trendov in vzorcev ter za razvoj primernih ukrepov, kadar je to potrebno?

Naknadno preverjanje za razdelek 2: Oprema, ki jo je treba nadzorovati v krajih za pridržanje

Ne smemo pozabiti, da je sama prisotnost opreme z možno legitimno uporabo v krajih za pridržanje (na primer palice ali lisice) sicer vredna omembe, odvisno od okoliščin pa ne pomeni nujno tudi takšnega razloga za zaskrbljenost, kot bi ga prisotnost prepovedane opreme. Zaradi tega bi lahko bili za nadzornike priročni sezname za preverjanje, podani v delu 2, s katerimi lahko preverijo varovala pred, pri in po uporabi orožja (vključno s predpisi ter pravilniki za izdajanje in uporabo opreme) in znake, kako se uporablja v praksi, vključno z znaki napačne uporabe.

Dokumentiranje orožja in sredstev za vklepanje ter vezanje v krajih za pridržanje ima številne prednosti, še posebej pomembno pa je v primerih, ko obstajajo razlogi za zaskrbljenost, da uporaba opreme ni dovolj dobro urejena ali da se oprema uporablja na neprimeren način, kar vključuje mučenje ali slabo ravnanje, ali da ima hude zdravstvene ali psihološke učinke ali pri drugih razlogih za zaskrbljenost. V takih primerih imamo več možnosti:

- 1) Dokumentiranje kakršnih koli oznak in logotipov (na primer imen ali logotipov podjetij), barv in serijskih števil, ki so prisotni na sami opremi ali njeni embalaži. To lahko zagotovi dodatno potrditev naslednjega:
 - Ali je bila oprema izdelana krajevno ali uvožena (in če, od kod). Odvisno od vrste opreme in države izvora je lahko izvoz tudi kršitev nacionalnih ali regionalnih trgovinskih predpisov (na primer Uredbe EU o mučenju) ali lahko kaže na zakonodajne vrzeli.
 - Ugotovitev proizvajalca vam lahko omogoči tudi preverjanje njegovih priporočil za uporabo izdelka (ki lahko na primer določajo minimalne razdalje pri uporabi in navajajo opozorila za izdelek v določenih okoliščinah) ter ugotavljanje, ali se upoštevajo v pravilnikih in praksi pri uporabi orožja (na primer pri uporabi na manjših razdaljah, kot jih priporoča proizvajalec).
 - Serijske številke (ki so edinstvene za obravnavo orožje) lahko pomagajo ugotoviti, kdaj in kje je bila oprema izdelana ter prenesena. Ugotavljanje oskrbovalnih poti in udeleženih držav ter podjetij lahko na primer pri primerih, kjer se oprema sistematično napačno uporablja, pomaga pri odkrivanju dodatnih vidikov za izboljšanje ugotavljanja odgovornosti in preprečevanje dodatnih prenosov v prihodnje.
- 2) Dokumentiranje datumov, saj ima marsikatero orožje (vključno z gumijastimi krogli in kemičnimi dražili) rok uporabnosti, po katerem lahko pomeni večje tveganje telesnih poškodb (na primer pri nekaterih gumijastih kroglih) ali lahko obratno postane manj učinkovito.

3) Dokumentiranje tehničnih značilnosti opreme, ki so razvidne na samem orožju ali sredstvu za vklepanje ali vezanje ali na embalaži – to na primer vključuje podrobnosti o značilnostih, zgradbi in trajanju oddanega električnega šoka ali moči kemičnega dražila/solzivca ter podrobnosti o kemikalijah (učinkovinah, kot je CS, in kemikalijah, ki se uporabljajo kot topila ali nosilna sredstva za učinkovino). – To je lahko v pomoč pri razpravah o sorazmernosti in posledicah za zdravje. Takšni dejavniki so pomembni pri razpravah o nujnosti in sorazmernosti (na primer, kot smo omenili zgoraj, ali je nujno potrebna uporaba na primer neobičajno močnega pršila s kemičnim dražilom, če bi lahko bile učinkovite in so na voljo šibkejša formulacije) ter lahko zagotovijo dodatne informacije pri razpravah o primernosti trenutnih pravil in prakse ter pomagajo pri ocenjevanju zdravstvenih posledic in iskanju manj škodljivih možnosti.

4) Raziskovanje predpisov in pravilnikov glede izdaje ter uporabe opreme in raziskovanje, ali je bila oprema v praksi dejansko i) izdana ter ii) uporabljena s strani uslužbencev.

5) Poleg neposrednega stika z organi zapora lahko naknadna preverjanja opravite tudi na naslednje načine:

- Neposredna vzpostavitev stika z izvorno državo (vključno z oddelki za omejitve trgovanja) in proizvajalcem.
- Branje relevantnih dokumentov o nabavi, razpisih in dodelitvah glede dodatnih podrobnosti o opremi ter uporabi, proizvajalcu in dobavitelju, številu naročenih enot ter datumih naročila in prevzema.
- Preverjanje, ali nacionalni ali regionalni trgovinski predpisi v izvorni državi prepovedujejo izvoz te opreme ali zahtevajo dovoljenje.
- Uporabo dodatnih virov informacij, navedenih v zadnjem razdelku te raziskave, za pomoč pri raziskovanju določenih tem.

Razdelek 3: Žepni priročnik

Ta razdelek zagotavlja praktično orodje za pomoč nadzornikom, ki delajo na tem področju. Gre za enostranski vodnik oziroma opomnik, ki ga lahko vzamejo s seboj v kraje za pridržanje in vsebuje ključna opazovanja ter vprašanja, ki so lahko uporabna na različnih mestih v središču za pridržanje (npr. v orožarni, med ogledom zapora, med pogovorom s pridržanimi in osebjem). Namenjen je uporabniku prijaznemu posredovanju ključnih vprašanj in opazovanj, navedenih v razdelkih 1 ter 2.

Zaradi omejenega prostora ne vključuje celotnega seznama navedenih vprašanj in opazovanj, zato je najbolje, da ga uporabljate skupaj s preostankom tega Praktičnega vodnika.

Nadzor orožja in sredstev za vklepanje ter vezanje

Žepni vodnik za nadzornike pridržanja in organe za preprečevanje mučenja.

Omega Research Foundation

E.S.R.C. ECONOMIC RESEARCH CENTER

UNIVERSITY OF EXETER

V pisarni

- Ali obstajajo predpisi za vsako vrsto orožja in sredstev za vklepanje ter vezanje? Ali določajo, kdo jih sme nositi in uporabljati, ter prepovedujejo opremo, ki tam ni navedena?
- So predpisi usklajeni z mednarodnimi standardi?
- Se evidence o uporabi sile interno oddajajo in se incidenti ter evidence po potrebi predajo zunanjim organom?

Poiščite neprimerne stvari

- Obtežena sredstva za vklepanje in vezanje
- Sredstva za vklepanje in vezanje nog s fiksnim drogrom
- Lisice in primeži za palce
- Lisice in primeži za prste
- Sredstva za vklepanje in vezanje, pritrjena na steno ali tla
- Postelje s kletko ali mrežo
- Prislilni stoli, table z okovi ali postelje z okovi, če niso opremljeni s pasovi ali jermeni
- Naprave za elektrošoke, ki se nosijo na telesu
- Palice in štiti s konicami
- Biči
- Nošnja orožja na krajlih, kjer so pridržane mladoletne osebe

V središču za usposabljanje

- Ali se orožje izdaja samo uslužbencem, ki so usposobljeni za njegovo uporabo in katerih usposobljenost je preverjena?
- Ali usposabljanje pokriva etiko, človekove pravice, pogajanja in alternative uporabi sile?
- Ali je vsebina za usposabljanje usklajena z mednarodnimi standardi?
- Ali imajo uslužbenci redna osvežitvena usposabljanja?
- Kako pogosto se presoja usposabljanje?

V orožarni

- **i) Preučite postopke:**
 - Ali je strelivo znotraj roka uporabnosti?
 - Ali je orožje in strelivo varno shranjeno?
 - Ali obstaja posodobljen register s podrobnostmi o izdaji orožja?
 - Se orožje redno izdaja?
- **ii) Preučite orožje in strelivo:**
 - Napisi, oznake, logotipi
 - Datumi
 - Barve
 - Veilkost, oblike in značilnosti
 - Preglejte vse strani, zgoraj in spodaj

Pogovori s pridržanimi

- Ali so pridržani doživeli ali bili priča uporabi sile s strani uslužbencev na pridržanih?
- Kakšne so bile okoliščine, kolikor se jih spominjajo? Ali se spomnijo kakršnih koli značilnosti uporabljenega orožja ali sredstev za vklepanje in vezanje?
- Ali je bila takoj nudena zdravniška pomoč (kadar je to potrebno)?
- Kako pogosto po njihovih izkušnjah uslužbenci nosijo orožje in uporabijo silo?

Ogled prostorov

- Išcite prepovedane ali neprimerne stvari.
- Opazujte, ali osebje nosi orožje in, če ga, katero. Opazujte, kdo in katere izmene ga nosijo ter ali so prisotne posebne okoliščine, ki bi utegnile to opravičevati.
- Zabeležite in fotografirajte (kadar je to mogoče) ključne značilnosti vsega orožja, sredstev za vklepanje ter vezanje in streliva, ki jih vidite.
- Se ta oprema nosi vidno ali prikrito?

Pogovori z osebjem

- Katera orožja in sredstva za vklepanje ter vezanje se izdajajo osebju? V katerih okoliščinah in kako redno?
- Ali osebje razume, kdaj sme uporabiti orožje in sredstva za vklepanje ter vezanje skladno z mednarodnimi standardi?
- Ali primerno razumejo človekove pravice? Ali menijo, da so primerno usposobljeni in imajo potrebna znanja, da se lahko izogonejo uporabi sile?
- Ali vedo, da morajo dokumentirati svojo uporabo sile? Ali so znaki, da to tudi počnejo?

Razdelek 4: Izbrani nadaljnji viri

Spletne podatkovne zbirke z možnostjo iskanja:

- **Združenje za preprečevanje mučenja; »Detention Focus«** (Poudarek na pridržanju) <https://www.apr.ch/detention-focus/en> – Podatkovna zbirka o zaporih in standardih človekovih pravic. Zasnovana je za nadzornike zaporov in združuje analize, normative, sezname za preverjanje ter dodatne informacije in ima posebna razdelka o »uporabi sile« ter »sredstvih za vklepanje in vezanje«.
- **Ženevska Akademija za mednarodno humanitarno pravo in človekove pravice; »Weapons Law Encyclopedia«** (Enciklopedija zakonodaje o orožju) <http://www.weaponslaw.org/> – Zbirka informacij o predpisih o orožju v javnem mednarodnem pravu.
- **Mispo; www.mispo.org**. – Podatkovna zbirka s tisoči slik vojaške, varnostne in policijske (MSP) opreme, ki jo posodablajo fotoreporterji, fotografske agencije ter organizacije za človekove pravice. Raziskovalci za trgovanje z orožjem delajo na ugotavljanju, za katero opremo gre. Registrirajte se tukaj: www.mispo.org/user/register?destination=comment%2Freply%2F1%23comment-form
- **Raziskovalni sklad Omega; »Visual Glossary of Military, Security and Police Equipment«** (Slikovni slovarček vojaške, varnostne in policijske opreme) – Slovarček, ki je namenjen pomoči nadzornikom, raziskovalcem in drugim na področju človekovih pravic pri prepoznavanju ter natančnem poročanju o uporabljenih vrstah opreme. https://omegaresearchfoundation.org/visual_glossary?search_api_language=en

Spletni vodniki:

- **Amnesty International (2005) »Monitoring and Investigating Equipment used in Human Rights Abuses«** – (Oprema za nadzor in raziskovanje opreme MSP) www.amnesty.nl/content/uploads/2017/01/booklet_eng_equipment_0.pdf?x44743
- **Mednarodno združenje za preprečevanje mučenja in reformo kazenskega sistema (2015) »Instruments of Restraint: Addressing Risk Factors to Prevent Torture and Ill-Treatment.«** (Prisilna sredstva: Obravnava dejavnikov tveganja za preprečevanje mučenja in slabega ravnanja) www.penalreform.org/wp-content/uploads/2016/01/factsheet-5-restraints-2nd-ed-v5.pdf. Zagotavlja praktične nasvete za nadzorne organe glede prisilnih sredstev.
- **Raziskovalni sklad Omega (brez datuma) »Introduction to Equipment Types«** (Uvod v vrste opreme) <https://omegaresearchfoundation.org/publications/introduction-equipment-types>. Zgoščena različica zgoraj omenjenega Slikovnega slovarčka.
- **Raziskovalni sklad Omega (2016) »Guide to Taking Photos in the Field«** (Vodnik za fotografiranje pri terenskem delu) <https://omegaresearchfoundation.org/sites/default/files/uploads/Publications/20160125%20Guide%20to%20taking%20photos%20FINAL%20Update.pdf>. Praktični vodnik za fotografiranje vojaške, varnostne in policijske opreme.
- **Raziskovalni sklad Omega (2017) »Torture Tools Questionnaire«** (Vprašalnik za orodja za mučenje) <https://omegaresearchfoundation.org/publications/torture-tools-questionnaire> – Okvirni vprašalnik za pridobivanje informacij od oseb, ki so preživele mučenje, o pri mučenju ali okrutnem, nečloveškem ali poniževalnem ravnanju uporabljenem orožju in opremi.

Afriška komisija o človekovih pravicah in pravicah ljudstev (2014) »The Guidelines on the Conditions of Arrest, Police Custody and Pre-Trial Detention in Africa.« (Priporočila za pogoje pri prijemu, policijskem pridržanju in priporu v Afriki) Na voljo v spletu na naslovu http://www.achpr.org/instruments/guidelines_arrest_detention/

Amnesty International (2005) »Monitoring and Investigating Equipment Used in Human Rights Abuses.« (Nadzor in preiskovanje opreme, ki se uporablja za kršitve človekovih pravic) Na voljo v spletu na naslovu https://www.amnesty.nl/content/uploads/2017/01/booklet_eng_equipment_0.pdf?x31772

Amnesty International (2015) »Use of Force: Guidelines for the Implementation of the UN Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials.« (Uporaba sile: Priporočila za izvajanje Osnovnih načel ZN za uporabo sile in strelnega orožja s strani uslužbencev kazenskega pregona) Na voljo v spletu na naslovu https://www.amnesty.org.uk/files/use_of_force.pdf

Amnesty International (2016) *Combating Torture and Other Ill-treatment: A Manual for Action*. (Boj proti mučenju in drugemu slabemu ravnanju: Priročnik za ukrepanje) Na voljo v spletu na naslovu <https://www.amnesty.org/en/documents/pol30/4036/2016/en/>

Bishopp, S. A.; Klinger, D. A.; Morris, R.G I (2014) »An Examination of the Effect of a Policy Change on Police Use of TASERs« (Preiskava učinkov spremembe pravil za policijsko uporabo orožja TASER) *Criminal Justice Policy Review*, različica v razširjenem dostopu.

Bozeman W P, Winslow J E. (2005) »Medical aspects of less lethal weapons« (Zdravstveni vidiki manj smrtonosnega orožja), *International Journal of Rescue and Disaster Medicine* 5 (1): 37-47.

CPT (1992) »2nd General Report on the CPT's activities covering the period 1 January to 31 December 1991« (2. splošno poročilo o dejavnostih CPT za obdobje od 1. januarja do 31. decembra 1991) Na voljo v spletu na naslovu <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680696a3f>.

CPT (1999) »European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) 9th General Report on the CPT's activities covering the period 1 January to 31 December 1998« (Evropski odbor za preprečevanje mučenja in nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja (CPT) – 9. splošno poročilo o dejavnostih CPT za obdobje od 1. januarja do 31. decembra 1998) Na voljo v spletu na naslovu <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680696a73>

CPT (2006a) »16th General Report on the CPT's activities covering the period 1 August 2005 to 31 July 2006« (16. splošno poročilo o dejavnostih CPT za obdobje od 1. avgusta 2005 do 31. julija 2006) <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680696a83>

CPT (2006b) »Report to the Hungarian Government on the Visit to Hungary from 30th March to 8th April 2005«. (Poročilo madžarski vladi o obisku Madžarske v obdobju od 20. marca do 8. aprila 2005)

CPT (2008) »Report to the Government of the United Kingdom on the visit to the United Kingdom carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 18 November to 1 December 2008« (Poročilo vladi Združenega kraljestva o obisku Evropskega odbora za preprečevanje mučenja in nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja (CPT) v Združenem kraljestvu v obdobju od 18. novembra do 1. decembra 2008). Sklic: CPT/Inf (2009) 30.

CPT (2009) »Report to the Portuguese Government on the visit to Portugal carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 14 to 25 January 2008« (Poročilo portugalski vladi o obisku Evropskega odbora za preprečevanje mučenja in nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja (CPT) v Portugalski v obdobju od 14. do 25. januarja 2008), odstavek 92.

CPT (2010) »Report to the Government of the Slovak Republic on the visit to the Slovak Republic carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 24 March to 2 April 2009«. (Poročilo vladi Slovaške o obisku Odbora za preprečevanje mučenja in nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja (CPT) v Slovaški v obdobju od 24. marca do 2. aprila 2009)

CPT (2010) »20th General Report of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman, Degrading Treatment or Punishment« (20. splošno poročilo Evropskega odbora za preprečevanje mučenja in nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja). <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680696a87>

Evropska unija, Uredba (EU) št. 1236/2005 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. junija 2005 o trgovini z določenim blagom, ki bi se lahko uporabilo za izvršitev smrtne kazni, mučenje ali drugo kruto, nečloveško ali poniževalno ravnanje ali kaznovanje (Uredba EU o mučenju) z dopolnili. Na voljo na naslovu <http://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/301735cd-0d8b-11e4-a7d0-01aa75ed71a1/language-en>

Generalna skupščina Združenih narodov (2011), 66. seja tretjega odbora za mučenje in druga okrutna, nečloveška ali poniževalna ravnanja ali kaznovanje, A/C.3/66/L.28, rev. 1, 8. november 2011, odstavek 24.

Generalna skupščina Združenih narodov (2014) »United Nations Model Strategies and Practical Measures on the Elimination of Violence against Children in the Field of Crime Prevention and Criminal Justice« (Modelne strategije in praktični ukrepi Združenih narodov za odpravljanje nasilja proti otrokom na področju preprečevanja kaznivih dejanj ter kazenskega pravosodja) 69. seja tretjega odbora, točka 105 dnevnega reda, *Preprečevanje kaznivih dejanj in kazensko pravosodje*. Na voljo v spletu na naslovu http://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Model_Strategies_violence_children.pdf

Generalna skupščina Združenih narodov (2017) »Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment: A/72/178« (Poročilo Posebnega poročevalca za mučenje in drugo okrutno, nečloveško ali poniževalno ravnanje ali kaznovanje: A/72/178). *Generalna skupščina Združenih narodov, 72. seja, točka 73 (b) začasnega dnevnega reda*. »Promotion and protection of human rights: human rights questions, including alternative approaches for improving the effective enjoyment of human rights and fundamental freedoms« (Spodbujanje in zaščita človekovih pravic: vprašanja o človekovih pravicah, kar vključuje alternativne pristope za izboljšanje učinkovitega uživanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin). Na voljo v spletu na naslovu <http://undocs.org/A/72/178>

Holopainen, J; Moilanen, J; Hack, T in Tervo, T (2003) »Toxic carriers in pepper sprays may cause corneal erosion« (Strupena nosilna sredstva v poprovih pršilih lahko povzročijo erozijo roženice), *Toxicology and Applied Pharmacology* 186: 155–162.

ISS in Raziskovalni sklad Omega (2016) »Compliance through pain: electric-shock equipment in South African prisons« (Obvladovanje z bolečino: Oprema za elektrošoke v južnoafriških zaporih). Na voljo na naslovu <https://omegaresearchfoundation.org/sites/default/files/uploads/Publications/Compliance%20through%20pain.pdf>

Južnoafriški sodni inšpektorat za kazenske službe (2010) »Annual report for the period 1 April 2009 to 31 March 2010«. (Letno poročilo za obdobje od 1. aprila 2009 do 31. marca 2010) Na voljo v spletu na naslovu <http://bit.ly/1o2LYya>. Središče za človekove pravice in reformo kazenskega sistema Univerze v Essexu (2017) »Essex paper 3: Initial guidance on the interpretation and implementation of the UN Nelson Mandela Rules«. (Esseški članek 3: Začetna priporočila za razlaganje in izvajanje Pravil ZN Nelsona Mandele). Na voljo v spletu na naslovu http://www.essex.ac.uk/hrc/documents/practice/Essex_III_2017.pdf

Koordinacijska akcija ZN o osebem orožju (2012) »International Small Arms Control Standard: Stockpile Management: Weapons« (Mednarodni standard o omejevanju osebnega orožja: Upravljanje zalog: Orožje). Na voljo na naslovu www.smallarmsstandards.org/isacs/0520-en.pdf.

Medameriška komisija za človekove pravice (2008) »The Principles and Best Practices on the Protection of Persons Deprived of Liberty in the Americas« (Načela in najboljše prakse za zaščito oseb, ki jim je bila odvzeta prostost v Amerikah). Na voljo v spletu na naslovu <http://www.oas.org/en/iachr/mandate/Basics/principlesdeprived.asp>

Medameriška komisija za človekove pravice (2013) »Report of the Inter-American Commission on Human Rights on the Situation of Persons Deprived of their Liberty in Honduras« (Poročilo Medameriške komisije za človekove pravice o situaciji oseb, ki jim je bila odvzeta prostost v Hondurasu), 18. marec 2013, OEA/Ser.L/V/II.147 (Poročilo IACHR o Hondurasu).

Mednarodno združenje za preprečevanje mučenja in reformo kazenskega sistema (2015) »Instruments of Restraint: Addressing Risk Factors to Prevent Torture and Ill-Treatment.« (Prisilna sredstva: Naslavljanje dejavnikov tveganja za preprečevanje mučenja in slabega ravnanja) Na voljo v spletu na naslovu <https://www.penalreform.org/wp-content/uploads/2016/01/factsheet-5-restraints-2nd-ed-v5.pdf>

Mispo – spletna podatkovna zbirka slik vojaške, varnostne in policijske opreme z možnostjo iskanja. <http://www.mispo.org/>

Policijska šola (2017) »Armed policing: Use of force, firearms and less lethal weapons«. (Oboroženo policijsko delo: Uporaba sile, strelnega orožja in manj smrtonosnega orožja) Na voljo v spletu na naslovu <https://www.app.college.police.uk/app-content/armed-policing/use-of-force-firearms-and-less-lethal-weapons/#the-systems-approach>

Posebni poročevalec ZN za mučenje in drugo okrutno, nečloveško ali poniževalno ravnanje ali kaznovanje (2003) »Civil and Political Rights, including the question of torture and detention. Study on the situation of trade in and production of equipment which is specifically designed to inflict torture or other cruel, inhuman or degrading treatment, its origin, destination and forms« (Državlanske in politične pravice, vključno z vprašanjem mučenja in pridržanja. Študija situacije s trgovanjem in proizvodnjo opreme, ki je posebej zasnovana za mučenje ali drugo nečloveško ali poniževalno ravnanje, njenega izvora, cilja ter oblik). Odbor za človekove pravice, 59. seja, točka 11 (a) začasnega dnevnega reda/CN.4/2003/69. Na voljo v spletu na naslovu: <http://antitorture.org/wp-content/uploads/2012/07/P2-Study-On-the-situation-of-trade-in-and-production-of-equipment-which-is-specifically-designed-to-inflict-torture..pdf>

Posebni poročevalec ZN za mučenje in drugo okrutno, nečloveško ali poniževalno ravnanje ali kaznovanje (2005a) »Torture and other cruel, inhuman or degrading treatment: Report of the Special Rapporteur on the question of torture, Theo van Boven« (Mučenje ali drugo nečloveško ali poniževalno ravnanje: Poročilo Posebnega poročevalca za vprašanje mučenja Thea van Boven), povzetek E/CN.4/2005/62. Odbor za človekove pravice, 61. seja, točka 11a. Na voljo v spletu na naslovu: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G05/104/83/PDF/G0510483.pdf?OpenElement>

Posebni poročevalec ZN za mučenje in drugo okrutno, nečloveško ali poniževalno ravnanje ali kaznovanje (2005b) »Civil and political rights, including the questions of torture and detention: Torture and other cruel, inhuman or degrading treatment Report of the Special Rapporteur on the question of torture, Manfred Nowak« (Državljske in politične pravice, vključno z vprašanjem mučenja in pridržanja: Mučenje in drugo okrutno, nečloveško ali poniževalno ravnanje: Poročilo posebnega poročevalca za vprašanje mučenja Manfreda Nowaka) *Ekonomski in socialni svet Združenih narodov, Odbor za človekove pravice*: E/CN.4/2006/6. Na voljo v spletu na naslovu: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G05/168/09/PDF/G0516809.pdf?OpenElement>

Posebni poročevalec ZN za mučenje in drugo okrutno, nečloveško ali poniževalno ravnanje ali kaznovanje (2006) »Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Manfred Nowak: Mission to China, 10 March 2006« (Poročilo Posebnega poročevalca ZN za mučenje in drugo okrutno, nečloveško ali poniževalno ravnanje ali kaznovanje Manfred Nowak: Odprava na Kitajsko, 10. marec 2006), E/CN.4/2006/6/dod. 6. Na voljo v spletu na naslovu: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/117/50/PDF/G0611750.pdf?OpenElement>

Posebni poročevalec ZN za mučenje in drugo okrutno, nečloveško ali poniževalno ravnanje ali kaznovanje (2014) »Interim report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment« (Vmesno poročilo Posebnega poročevalca o mučenju in drugem okrutnem, nečloveškem ali poniževalnem ravnanju ali kaznovanju) *Generalna skupščina Združenih narodov, 68. seja, točka 69 (a) začasnega dnevnega reda. Spodbujanje in zaščita človekovih pravic: Izvajanje instrumentov za človekove pravice*. Na voljo v spletu na naslovu http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/SPECIAL_RAPPORTEUR_EN.pdf

Posebni poročevalec ZN za mučenje in drugo okrutno, nečloveško ali poniževalno ravnanje ali kaznovanje (2017) »Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment« (Poročilo Posebnega poročevalca ZN za mučenje in drugo okrutno, nečloveško ali poniževalno ravnanje ali kaznovanje) *Odbor za človekove pravice, 34. seja, 27. februar–24. marec 2017*. Posebni poročevalec ZN za zunajsodne, nagle ali samovoljne usmrtitve (2010), Odbor za človekove pravice, 17. seja, točka 3 dnevnega reda, Spodbujanje in zaščita vseh človekovih pravic ter državljskih, političnih, gospodarskih, družbenih in kulturnih pravic, vključno s pravico do razvoja, Poročilo Posebnega poročevalca ZN za zunajsodne, nagle ali samovoljne usmrtitve, Christof Heyns.

Rappert, B (2003) »Health and safety in policing: lessons from the regulation of CS sprays in the UK« (Zdravje in varnost pri policijskem delu: Spoznanja pri ureditvi uporabe pršil CS v Združenem kraljestvu) *Social Science & Medicine* 56: 1269–1278.

Raziskovalni sklad Omega (brez datuma) »Visual Glossary of Military, Security and Police Equipment« (Slikovni slovarček vojaške, varnostne in policijske opreme) https://omegaresearchfoundation.org/visual_glossary?search_api_language=en

Raziskovalni sklad Omega (brez datuma) »Introduction to Equipment Types« (Uvod v vrste opreme) Na voljo v spletu na naslovu <https://omegaresearchfoundation.org/publications/introduction-equipment-types>

Raziskovalni sklad Omega (2016) »Guide to Taking Photos in the Field« (Vodnik za fotografiranje pri terenskem delu) <https://omegaresearchfoundation.org/sites/default/files/uploads/Publications/20160125%20Guide%20to%20taking%20photos%20FINAL%20Update.pdf>

Raziskovalni sklad Omega (2017) »Torture Tools Questionnaire« (Vprašalnik za orodja za mučenje) Na voljo v spletu na naslovu <https://omegaresearchfoundation.org/publications/torture-tools-questionnaire>

SPT ZN (2012) »Report on the visit of the Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment to Brazil« (Poročilo o obisku Pododbora za preprečevanje mučenja in drugega okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja v Braziliji), CAT/OP/BRA/1.

SPT ZN (2013) »Report of the visit of the Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment to Argentina« (Poročilo o obisku Pododbora za preprečevanje mučenja in drugega okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja v Argentini), CAT/OP/ARG/1. Na voljo na naslovu: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/>

SPT ZN (2016) »Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment Visit to Brazil undertaken from 19 to 30 October 2015: observations and recommendations addressed to the State party« (Obisk Pododbora za preprečevanje mučenja in drugega okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja v Braziliji v obdobju od 19. do 30. oktobra 2015: Opažanja in priporočila za državo članico) CAT/OP/BRA/3. Na voljo v spletu na naslovu: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2fOP%2fBRA%2f3&Lang=en&FilesHandlerashx?enc=6QkG1d%2FPPrICAqHkb7yhsHvppSqtKTDpmdq98f%2Bfq8%2BwMgQwvuSrCfuTMYanDrlHJeSRnt1Q82O%2BrxFVIP9OM4zkPRIsE28811eMQb3TztjsxDqDBmR%2Bjhl8u9TdCK3

Središče za novice Združenih narodov (2007) »UN outlaws use of rubber bullets in Kosovo and consults on possible wider ban« (ZN so razglasili uporabo gumijastih krogel v Kosovu za nezakonito in sprožili posvetovanja o možni širši prepovedi) Na voljo v spletu na naslovu <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=23130>

Svet Evrope (2006) »European Prison Rules« (Evropska zaporniška pravila). Na voljo v spletu na naslovu <http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PRISONS/PCCP%20documents%202015/EUROPEAN%20PRISON%20RULES.pdf>

Svet Evrope (2010) Objava za tisk: »Council of Europe anti-torture committee calls for strict regulation of electrical discharge weapons« (Odbor proti mučenju Sveta Evrope poziva k uvedbi strogih predpisov proti orožju z električnim praznjenjem), 26. oktober 2010. Na voljo na naslovu: <http://www.cpt.coe.int/en/annual/press/2010-10-26-eng.htm>

Svet Evrope (2017) »Means of restraint in psychiatric establishments for adults (Revised CPT standards) European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT)« (Prisilna sredstva v psihiatričnih ustanovah za odrasle (spremenjeni standardi CPT) – Evropski odbor za preprečevanje mučenja in nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja (CPT)) CPT/Inf(2017)6 Na voljo v spletu na naslovu <https://rm.coe.int/16807001c3>.

»UN Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials« (Osnovna načela ZN za uporabo sile in strelnega orožja s strani uslužbencev kazenskega pregona) (1990). Na voljo v spletu na naslovu <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/UseOfForceAndFirearms.aspx>

UN CAT (2000) »Report of the Committee against Torture, Section M United States of America« (Poročilo Odbora proti mučenju, razdelek M, Združene države Amerike), A/55/44, 15. maj 2000, odstavek 179(e).

UN CAT (2008) »Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: Portugal« (Sklepi in priporočila Odbora proti mučenju: Portugalska) CAT/C/PRT/CO/4.

UN CAT (2013) »Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of the Netherlands, adopted by the Committee at its fiftieth session« (Zaključna opažanja o združenem petem in šestem rednem poročilu za Nizozemsko, ki jih je Odbor sprejel med svojo petdeseto sejo) CAT/C/NLD/CO/5-6

»UN Protocol against the illicit manufacturing of and trafficking in firearms, their parts and components and ammunition, supplementing the UN Conventional Against Transnational Organised Crime« (Protokol ZN proti nezakoniti proizvodnji in prometu strelnega orožja, njegovih sestavnih delov in streliva, ki dopolnjuje Konvencijo Združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu) (2001). Na voljo v spletu na naslovu <http://www.unodc.org/unodc/en/firearms-protocol/firearmsprotocol.html>

Urad za droge in kriminal pri Združenih narodih/Visoki komisariat ZN za človekove pravice (2017) »Resource Book on the Use of Force and Firearms« (Knjiga virov za uporabo sile in strelnega orožja); Združeni narodi, New York.

Urad za droge in kriminal pri Združenih narodih (2011) »Handbook on Police Accountability, Oversight and Integrity« (Priročnik za odgovornost, nadzor in integriteto policije); Združeni narodi, New York. Na voljo v spletu na naslovu: http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/PoliceAccountability_Oversight_and_Integrity_10-57991_Ebook.pdf

Združenje za preprečevanje mučenja (brez datuma) »Detention Focus« (Poudarek na pridržanju) Na voljo v spletu na naslovu http://www.apr.ch/detention-focus/en/detention_issues/34/

Združenje za preprečevanje mučenja (2004) »Monitoring Places of Detention: A Practical Guide.« (Nadzor krajev za pridržanje: Praktični vodnik) Na voljo v spletu na naslovu http://www.apr.ch/content/files_res/monitoring-guide-en.pdf

Združenje za preprečevanje mučenja (2013) »Monitoring Police Custody: A Practical Guide.« (Nadzor policijskega pridržanja: Praktični vodnik) Na voljo na naslovu http://www.apr.ch/content/files_res/monitoring-police-custody_en.pdf

Ženevska Akademija za mednarodno humanitarno pravo in človekove pravice (2013) »Weapons Law Encyclopedia« (Enciklopedija zakonodaje o orožju). Na voljo v spletu na naslovu <http://www.weaponslaw.org/>

